

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 4

6. AASTAKÄIK. — APRILL 1924

Kasvatusteaduslik ajakiri

„KASVATUS“

Jmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 1924 aastal igal kuul (ka suvekuudel) kahe suure trükipoogna suuruses.

Sisult tahab „Kasvatus“ kinni pidada võetud sihtjoonest: panna päärõhku **pedagoogiliste, metoodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele.**

Uue osana on 1924. aastal „Kasvatuses“ välis- ning eelkooli küsimuste lahendamine ning ülevaated sellelt alalt jne.

„Kasvatuse“ kaastöölisteks on meie silmapaistvamad koolimehed ja teised haridustegelased.

Kuna „Kasvatus“ on võtnud omale laiemaulatusega ülesande, siis peaks teda lugema iga haritud kodanik, kellele on tähtis meie rahva haridusline edu, eriti aga iga õpetaja, kes tahab seista oma kutse kõrgusel.

„Kasvatuse“ tellimishind on:

Aastas 500 marka, poolaastas 250 marka, üksiknummer 50 marka.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukauplusis.

Endiste aastakäikude hind (kerges köites):

1919. a. — 120 mk., 1920. a. — 350 mk., 1921. a. — 450 mk., 1922. a. — 450 m.

Suuremal arvul tellijaile 25—30% hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmunud ja saada raamatukaupl.

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Kühneli järele tõlkinud K. Mihelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II. Ketty Mihelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 a. vastuvõetud

Rvalikkude algkoolide seadus

Ühes vabariigi valitsuse poolt 17. sept. 1920 a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921 a. vastuvõetud

Õpetajate palgaseadus.

Uuemad voolud kasvatusteaduses, I. Sotsiaalpedagoogika ja individuaalpedagoogika. Prof. Hergeti järele J. Volt ja J—n.

Uus kool Belgias. A. Faria de-Vasconcellos'i järele Prantsuse keelest M. Mihelson.

L a d u : Eesti Õpetajate Liidu büroos Tallinnas, Rataskaevu tän. 22. Kõnetrat 14-63.

Et „Kasvatusel“ lugejaid üle maa, **on kuulutustel** otstarbekohasem paik „Kasvatuses“, eriti kirjastus-, kooli-, ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjastusmaterjaalikauplustel, sest „K a s v a t u s“ viib nende äriteated otsekohe kõige püsivamaile tarvitajale — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — **õpetajate valimiskulutused** „Kasvatuses“ kui õpetajaskonna häälekandjas, kõige sündsama koha.

Kulutuste hinnad: terve lehekülj—2000 m. 1/2 lehek.—1000 m. 1/4 lehk.—500 m., 1/8 lehek.—250 m. Õpetajate valimiste ja kohaotsimise kulutused 1/8 lehek. suuruses — 200 mrk. Mitmekordselt kuulutajaile hinnaalandus.

„Kasvatuse“ toimetus ja tallitus.

Aadress: Tallinn, Rataskaevu t. 22, telefon 14-63.

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 4.

Aprill 1924.

6. aastakäik.

Sisu: Helveetsia koolioludest — F. V. Mikkelsaar. Võitlus kodanikuteaduse pärast Saksamaal — H. Leibert. Meie alg- ja keskkooli ajaloo õpperaamatud — J. Adamson. Õige tee J. Elango. Teise Riigikogu hariduskomisjoni tegevusest — E. Martinson. Algkooli kehalise kasvatus kava eelnõu — Anna Randkats. Võimlemine Saksa ja Rootsi koolides — K. Hintzer. Kooli laulmise raamatute ülevaade — V. Tammann. Kehaline kasvatus aastaaja seisukohalt — A. Kalamees. Organisatsioonide teated. Kroonika. Kirjad toimetusse. Esperanto alalt.

Helveetsia koolioludest.*)

F. V. Mikkelsaar.

Läinud aasta jõulukuul oli mul võimalus kohal tutvuda Helveetsia koolioludega. Seda, mida võimalus oli näha oma silmaga, täiendasid kohalike koolitöötajate põhjalikud seletused ja mulle kaasaantud kirjandus. Oma muljete ja kogutud andmete põhjal saavutatud ülevaate esitan siin „Kasvatuse“ lugejatele.

Üldlaadist.

Helveetsia kooliolud on pikema arenemisaja vili ja selle tõttu ühed väljakujunenumaist ja praegusel ajal tasakaalus olevamaist.

Vaatamata sellele, et Helveetsia on maaala poolest mõnituhat ruutkilomeetrit Eestist vähem ja ta elanikkude arv ainult 3 korda Eesti omast suurem, on ta kooliolud võrdlemata mitmekesisemad kui Eestis. — Kogu Helveetsia

jaguneb 22-eks kantoniks, mis ennast ise oma seaduste järgi valitsevad.

Nii on Helveetsias siis ka 22 isearalist kooliseadust, millele lisaks tulevad veel üksikute suuremate linnade erimäärused — piirides, mis vastava kantooni seadusandluse poolt seatud.

Küll on Helveetsia Liidu (Bund'i) poolt katsed tehtud ka üksikute kantonide kooliolusid Liidu eeskirjadega korraldada, kuid need katsed on rahva poolt kõige selgemat vastuseisu leidnud. Sarnane nähtus ei ole tingitud kaugeltki mitte üksi kantonide iseseisvuse püüdest, vaid esimeses jões lahkuminekutest geograafilistes, ajaloolistes, rahvuslistes, usutunnistuslistes ja keelelistes tingimustes. Kantoonid võistlevad üksteisega kooli paremas korraldamises, teades, et demokraatlikus riigis on hää kool vajalisem kui miski muu, teades, et Helveetsia rahvas, kellele kodukoht loodusvarasid õige napilt jaganud, teiste rahvaste peres ainult siis püsida saab, kui ta majanduslikes võitluses nendele alla ei jää.

Liidu põhiseadus kirjutab kantonidele kindlalt ette: „Kantoonid hoolit-

*) Helveetsia koolioludega tutvumine on meile tähtis sellepärast, et 1) see maa meile nii mõneski asjas eeskujuks on olnud — ka meie kooliseaduste loomisel on silmas peetud Helveetsia kooli — 2) et meil lähemas tulevikus asutakse meie koolivalitsuse korralduse muutmisele, kusjuures jällegi Helveetsias midagi õppida võime.

Toimetuse.

sevad küllaldase alghariduse (Primarunterricht) eest, mis erandita riiklise juhtimise all seisma peab. See haridus on sunduslik ja avalikkudes koolides maksuta. Avalikkudes koolides käimine peab võimaldatud olema iga usutunnistustelistele, ilma et piiratud oleks kellegi usu- või südametunnistuse vabadus“.

Ka määrab põhiseadus, et „Usu- ja südametunnistuse vabadus on puutumata; kedagi ei või sundida osa võtma mingist usulisest ühingust või mingist usulisest õpetusest ega ette võtma mingisugust usulist talitust, ega või kedagi kuidagi trahvida usuliste vaadete pärast. Laste usulise kasvatus üle kunni 16. aasta vanaduseni otsustab ülalnimetatud põhimõtetel isa või eestkostja“.

Kui siia juure lisada, et Liit alghariduse teostamiseks kantonidele 60 rappeni (santiimi) iga elaniku kohta (mäe kantonides 80 r.) toetust annab ja kõigi väeteenistusse kutsutavate oskusi lugemises, kirjatöös, arvteaduses, kodumaa tundmises ja võimlemises kontrollleerib, siis on õieti kõik Liidu mõjuavaldu alghariduse alal ära märgitud.

Koolivalitsused.

Muu tuleb teha kõik kantonidel, linna-, ringkonna- ja teistel kogukondadel. Sellejuures on *koolivalitsused nii korraldatud, et nende tööst suurel määral kodanikud ja õpetajaskond osa võtavad*. Tähelepanemiseväärne on, et *Eesti ajutinegi koolivalitsus, mis lihtsusega kiideldakse ei või, palju lihtsam on, kui Helveetsia koolivalitsuse aparaat, eriti ta alamas osas*.

Haridusasja ülemjuhtimine kantonis on ühe valitsusnõukogu liikme (kasvatuse direktori, ministri) kätes). Paljudes kantonides töötab tema kõrval kollegiaal-asutus (Erziehungsrat), kellel „eel-nõuandev“ või aga ka iseseisev otsustamisvõim. Ringkonna- (Bezirks-) ja linna-koolivalitsusvõim teostavad mõnel pool kollegiaal-asutused, mis koosnevad pedagoogidest ja kõrvalistest, teisel aga elukutselised inspektorid. Kohalised koolivalitsused on igal pool kollegiaal-asutused (Schulpflege, Schulkommission, Schulrat).

Et koolivalitsuse korraldusest täielisemat kujutust saada, kirjeldan lähe-

malt Zürichi koolivalitsust, millega isiklikult tutvuda sain, selle juures võib meile väga õpetlik olla koolivalitsuse kompetents (kui mitte nii palju tema korraldus).

Zürichi kantooni haridusosakonna (das Erziehungswesen) juhiks on üks valitsusnõunikudest, keda nimetatakse „kasvatuseasjanduse direktoriks“ (Direktor des Erziehungswesens); või kasvatusdirektoriks. Tema juures töötab kasvatusnõukogu, ja kui valitsusorganid — „kasvatuse direktiooni sekretärid“.

Lähem tööjaotus siin ei ole nii huvitav kui Zürichi linnakoolivalitsuses. Viimase kõrgemaks asutuseks on „Zentralschulpflege“, mille presidendiks on linnanõunik, kelle juhtida antud „kooli-olu“ (Schulwesen), ja kes sellega nime kannab „Schulvorstand“. — „Zentralschulpflege'sse“ saadavad 5 Zürichi kooli-kogukonda (kreisi) kokku 23 liiget, keda kodanikud valivad (iga 7000 elaniku kohta ühe), kes sellega „Zentralschulpflegeri“ nime saavad.

See kollegium „kesk-koolihooldus“ on kogu linna kooliasjanduse eestseisjaks, kuna tema alla kuuluvad lasteaiad, primaarkoolid, sekundaarkoolid, kõrgem tütarlastekool (millest hiljem eriti jutt) ja tööstuskool, ta on ka erakoolide üle valvajak; tema käib läbi kõrgemate ja linna asutustega. Ta määrab ka valvekomisjonid kõrgemale tütarlastekoolile (15 liiget), tööstuskoolile (15 l.), erakoolidele (18 l.), *majapidamisõpetusele* (17 l.), vabatahtlisele võimlemisõpetusele (7 l.). Küsimustes, mis rahalisi kulusid ei nõua (kooliametite, õpetajaskonna korraldus, üldsundusliste määruste andmine koolialal jne.) esineb „kesk-koolihooldus“ otsekohe linnavolikogu (Grosser Stadtrat) ees, kuna kulusid nõudvad küsimused (eelarved, uued asutused, õpetajate kohtade asutamine, koolimajade ehitus) linna nõukogule esitada tulevad. Üldse kuulub linna koolihoolduse võimkonda: kantonile ja linna ettekirjutuste läbiviimine koolialal; täiendavate määruste ja juhtnõuandmine; õppetöö alguse ja lõpu, eksamite ja vaheaegade määramine, õppekavade kinnitamine vabatahtlised koolidele; määruste andmine tunnikavade,

õpilaste vastuvõtmise, ergutamise, väljalaskmise ja vabastamise kohta; puudumiste harutamine; krediitide jagamine kogude, raamatukogude, stipendiumide jne. jaoks; vabatahtlike kursuste korraldamine õpetajale ja õpilastele, õpilaste toitmine, koolipühad; teenistumääruste andmine teenijate kohta, eeskirjad kooliruumide tarvitada andmise kohta seltsidele j. m. Linna „koolihooldus“ valib lasteaednikke, aineõpetajaid, kõrgema tütarlastekooli ja tööstuskooli õpetajaid, õpetajaid, kes koolivalitsuses tegevad on, kooliteenijaid ja paneb õpetajate valimisel (ja ümbervalimisel) hääleõiguslistele primaar- ja sekundaar-õpetajaid valimiseks ette.

Kuna linn viieks koolikogukonnaks (kreisiks) jaguneb, on igal kogukonnal oma „Kreisschulpflege“, kuhu kuuluvad vastava kogukonna poolt valitud „kesk-koolihooldajad“ (Zentralschulpfleger), samuti elanikkude poolt valitud kogukonna-koolihooldajad (Kreisschulpfleger), kelle arv aga esimeste arvust palju suurem (4—8 korda), ja õpetajate esitajad, arvult $\frac{1}{3}$ teiste esitajate arvust. Nii tõuseb Kreisschulpflege liikmete arv ühes kreisis kunni 67-ni.

„Kreisschulpflege“ teeb tegemist õpetajate töötamise järele valvamisega, õpilaste vastuvõtmise, ergutamise ja vabastamisega, distsiplinaar-eeskirjadega, õpetajate ja õpilaste jaotamisega, tööõpetajannade valimisega jne. Tähtsamatel juhtumistel (lasteaednikkude ja algkooli õpetajate valimine jne.) teeb ta omad ettepanekud kesk-koolihooldusele. Kooli osakondade otsekoheseks juhtimiseks ja järelvalvamiseks jagavad Kreisschulpfleged ennast kooliastmete või asukohtade järgi sektioonidesse, moodustades ka naiskommisjoni tütarlaste käsitöökooli jaoks ja lasteaedade komisjoni.

Nende „koolihoolduste“ liikmed saavad istungite ja koolikatsumiste (tundide pealt) eest tasu.

„Kreisschulpflegede“ presidendid ühes linna „Schulvorstand“iga ja õpetajate üldkonverentsi presidendiga moodustavad „presidentide konverentsi“, mis on eel-nõuandev organ, tähtsamais asjus „kesk-koolihoolduse“ juures.

Koolivalitsuslikeks *asjaajamiseks* on „Zentralschulpflege“ juures ka terve rida valitsusorgaane, mida ühe sõnaga „Schulwesen“ nimetatakse. Nii on seal: a) kantselei ühes õpilaste kontrolliga, b) kooliarst ühes kooli hambakliinikuga, d) laste-hoolekande amet (Kinderfürsorgeamt), e) *elukutse-nõuande koht*. f) kooli- ja kontori tarbeasjade valitsus, g) kõrgema tütarlastekooli rektoraadid, h) tööstuskooli direksioon.

Koolikantselei ülematena on ametis kolm sekretääri, kelle kohused üksik-asjaliselt ära jaotatud on:

Esimene on juhtiv sekretäär. Ta valmistab asju presidentidele konverentsi jaoks ette, võtab otsustamiseks vastu õpetajate isiklikke asju (palgasjad, asetäitmine jne.), kirjutab „kesk-koolihoolduse“ protokollid. Ta juhatab koolikogude ja raamatukogude asja ja tunniplaanide konverentsi jne. — Teine sekretäär on õpilaste kontrolli juhiks ja ajab puudumiste asju. Tema hoolet on koolimajade ja varanduse korrastamine, koolimajade seinte kaunistamine, vaba võimlemiskursuste, ujumiskursuste, kooli ning õpilaste — aedade, erakoolide jne. küsimused. Kolmanda sekretääri hoolet on muuseas nime-muutmise palvete, õnnetusjuhtumiste ja raskemate korrarikkumiste küsimused. Ta *korraldab õpilaste ettekandeid linnateatris*, kontrollleerib tunniplaanid.

Kooliarst peab silmas õpilaste tervisolu. Eriti on tema hooletks juhtida uuringut, mille sihiks selgitada, kas *kooliastuvatel* lastel pole olemas üht ehk teist kehalist või vaimlist viga. Tema otsustab, keda lastest saata tuleb eriklassi, suvekoloniisse, puhkusjaama jne. Silmade ja kõrvade järelvaatamiseks saadab ta koolilapsed eriarsti juure.

Kooli hambakliinik arstib tasuta kõiki lapsi, keda õpetajad sinna juhatavad.

Laste hoolekande ameti ülesandeks on hoolitseda laste kehalise ja kõlblise hää käekäigu eest; siia kuulub kehade laste toitmine ja riietamine, haigete ja päävarjuta laste paigutamine vastavatesse asutustesse, suvekodudesse, „metsakoolidesse“, (Waldschule) jne.

Esimees korraldab lastekodusid ja valvab nende järele; ka on ta lastekodude ja „Pestalozzi asutuste“ komisjoni asjaajajaks.

Elukutse nõuandekoht on loodud selleks, et koolist lahkuvatele noortele asjatundlikku nõu anda kutse valikul, õpipoisi- või ametikohtade otsimisel kui ka kogu õppimisajal. Ta on alaliselt ühenduses õpetajaskonnaga, meistrite ühingutega, linna teiste kutse nõuandekohtadega. — Sarnane asutus peaks meie omavalitsusasutuste tõsist tähelepanu teenima ja varsti ka meil loodama.

Üks organ puudub Zürichi kantooni koolivalitsuses siiski täiesti, see on koolinõuniku (ehk inspektori) amet. Mõeldud on see nii, et õpetaja täiesti vaba, täiesti iseseisev omas töös peab olema. Kuid selle juures on aga ometi „koolikatsumisel“ tähtis koht Zürichi kooliasjanduses, teda ainult ei toimeta mitte elukutselised pedagoogid, vaid harilikud kodanikud — koolihooldajad. Kuna ringkonna koolihoolduste (Bezirksschulpflege) liikmed harilikult intelligent inimesed on, ei saa seda aga kogukonna-koolihooldajate kohta mitte alati öelda. Ometi on nad koolide järele valvavad. Koolid jagatakse kõigi „hooldajate“ vahel katsumiseks (visiteerimiseks) ära, ja 2—3 korda aastas käib visitaator iga klassi vaatamas, eksami „võtmas“. Selle juures hindab ta kooli numbriga 1 või 2 või 3 jne. Koolihoolduste liikmed valitakse 3 aastaks.

Ülesloetuga ei ole aga ometi veel kõik asutused „kooliolus“ nimetatud, sest tähtsat osa etendavad ka niinimetatud õpetajate konvendid ja konverentsid. Nii on linna piirides töötavil õpetajail järgmised konvendid: a) 1.—3. primaarklassi õpetajate konvent, b) 4.—6. primaarklassi õp. konvent, d) 7. ja 8. primaarklassi konvent. e) sekundaarklasside õpetajate konvent, f) eriklasside õpetajate konvent, g) rahvakooli õpetajate üldkonvent, h) kõrgema tütarlastekooli õpetajate konvent ja i) tööstuskooli õp. konvent, ja järgmised konverentsid:

a) lasteaednikkude konverents, b) käsitöö-õpetajannade konverents, d) majapidamis-õpetajannade konverents ja e)

poeglaste käsitööõpetajate konverents. Pääle selle moodustavad kõik algkooli iga astme õpetajad ühe omaette konverentsi ja iga „kreisi“ käsitöö-õpetajannad omaette konverentsi.

Konvendid ja konverentsid harutavad nendele koolivõimude poolt hääksarvamiseks ettepanud küsimusi, kui ka omi kutseasju. Ka võivad ühiseks nõupidamiseks kaks või enam konventi kokku tulla. Linna „Zentralschulpflege“ ametasutuste istumisest võtavad nõuandva häälega osa: õpetajate üldkonvendi president, astmekonventide „presidendid“, kõrgema tütarlastekooli rektorid ja tööstuskooli direktorid. Õpetajate esitajatest „Kreisschulpflege's“ oli juba eelpool jutt.

Kooli süsteemist.

Helveetsia koolisüsteemi moodustavad järgmised üksikud osad: 1. rahvakool, mis oma korda jaguneb primaarkooliks, sekundaarkooliks ja edasiharimiskooliks, 2. kutsekoolid, 3. keskkoolid, 4. ülikoolid ja 5. erakoolid. Eraldi võib 6-daks nimetada veel eriasutusi noorsoo jaoks.

Lasteaiast.

Rahvakooli eel käib harilikult *lasteaed*, mis on üldiselt vabatahtlik lastele ja ülevalpidajatele, ja ainult Genfi kantoonis kooli organiline osa ja sunduslik. Tihti on lasteaiad eraettevõtted. Lasteaias viibivad lapsed harilikult kaks eelkooli aastat, nii siis 4-ja ja 5-e või 5-e ja 6-e aasta vanaduses.

Lasteaedade tegevuse aluseks on võetud Fröbeli tööd, olgugi, et sinna väga palju juure on sobitatud.

Pärsin ühes lasteaias (Zürichis), kas ainult Fröbeli tööd aluseks võetud ja miks. Seletati, et on tarvitatud mõnda ka Montessori ideedest, kuid vähe, sest „ei taha laste fantaasiat siduda“.

Ühe lasteaedniku juhatusel olevate laste arv oli Zürichis 24; need 24 last moodustavad 3 „laudkonda“ — 8 last igas ühes. Laste tegevus oli väga elav, ülevalpidamine vaba, kammitsaks oli ainult töö, tegevus, „loomine“ — nagu räägiti.

Rahvakoolist.

Algkool ise on harilikult kogu omas ulatuses sunduslik, ja tihti ulatab koolikohustus kaugele väljaspoole rahvakooli ka niinimetatud poolepäevakooli või täienduskooli peale. Nii on koolikohustus ulatus ühes kantonis 6 aast., 6 kantonis — 7 aastat, 12 kantonis — 8 aastat, 3 kantonis — 9 aastat, s. o. algab 6. või 7, 6½. või 7. eluaastaga ja kestab kunni 14. või 15. eluaastani. Rahvakool on 8—9 aastat pikk või jälle ainult 6—7 aastat, kuna viimasel juhusel teda täiendab poolepäevakool või täienduskool. — Kooliaasta kestvus on harilikult 30—46 nädalat, erinedes kliima- ja — järjelikult — majapidamisolude järgi.

Rahvakool on kogu Liidus ühine kõigile — seisuse, usutunnistuse, soo ja enamasti rahvuse peale vaatamata. Ta on *ühthlus-* ja *ühiskool*. ainult üksikutes linnades leiduvad veel üksikud koolid, mis korraldatud tütarlaste ja poeglaste jaoks eraldi.

Ka Helveetsia algkoolis paneb ennast maksma uuem kasvatusteadusline nõue — harida mitte ükski mõistust, vaid ka keha, tahet ja meelsust. Käsitöö mitmesugusel kujul (papptööd, voolimine, lõikamine, puu-, metalli- ja aiatööd) püüab, näiteks, kõigil astmetel teadmisi oskusteks ümber valada.

Zürichi pedagoogilises muuseumis väljapandud õpilaste tööd kui ka õpetajate kursustest osavõtjate tööd andsid selle püüdmise edust õige ilusa tunnistuse. Töökoolist on kool üldiselt siingi veel väga kaugel, kuna huvitavamat töökooli alal vaadelda võisin ainult õpetajate seminaari harjutuskoolis. Sellest katsun rääkida allpool.

Rahvakooli kõrgemaks järguks on sekundaar-kool, mis Bernis ja Baselis 4-le primaarklassile, 6-es kantonis 5-le

pr.-klassile, teistes kantonides kõigis aga 6-le (Zürichi linnas 8-le) primaarklassile*) järgneb. Sekundaar-kooli ulatus on 1—6 aastat. Tema ülesandeks on jätkata ja ümargusemaks teha primaar-kooli tööd, aga ka ettevalmistada keskkooli astumiseks. Enamasti ei ole sekundaar-kool mitte sunduslik. Ta kannab kantonide järgi ka igasugust nime, nagu *Bezirksschule*, *Realschule*, *Enseignementi secondaire* *Scuola maggiore* jne. Temas leiavad, kohta ka juba võõrad keeled, kuna ka reaaliained siin tõsisemat tähelepanu pärivad. Ladina keelt õpetatakse sellel astmel harva erandina.

Kohtades, kus koolisunduse ulatus vähem on kui 8 aastat, jätkatakse haridust 1. kuni 3-me aasta jooksul „täiendus-“, „kordamis-“ ehk „edasiharimis-“ koolides, kus töö kas ainult teatud päevadel või ainult pooled päevad käib. Aga ka mujal leiduvad igal pool edasiharimiskoolid, kus harilikult täiendatakse algkoolis omandatud teadmisi ja valmistatakse tegelikult elule ette 1—3 aasta jooksul või ainult talvekuudel, harilikult õhtutundidel. Nende koolide sunduslikuks tegemine on *kogukondade* asjaks jätetud.

Osalt on sekundaar-kool juba kaheharuline, näiteks Zürichi kantonis, kus primaar-kooli (6 kl.) lõpetajatest andekamad 3-me aastasesse, teised aga 2-he aastasesse sekundaar-kooli juhatakse. Viimasest ei pääse lapsed keskkooli, mispärast neid siin aga enam praktiliste teadmistega varustada tahetakse.

(Järgneb).

*) Huvitav on märkida, et tihti (näituseks Uri kantonis) primaarkool omakorda veel jaguneb: „*Unterschule*“ks I ja II kl., „*Mittelschule*“ks III ja IV kl. ja „*Oberschule*“ks V ja VI kl. Selle järele on ta siis ka tubadesse jagatud (3 õpetaja kohta).

Võitlus kodanikuteaduse pärast Saksamaal.

H. Lehbert.

(Järg.)

Sel ajal 1871 a. asutati selts, mis rahvahariduse laialilaotamise eest pidi hoolitsema. Selts on ka praegu olemas ja aastal 1910 kuulusid tema alla 7520

ühingut. 1873 a. kõneles Leipzigi Georg Hirth peakoosolekul rahva poliitilise hariduse poolt. Varsti peale selle ilmus ka *Bluutschili* töö: „Saksa poliit-

tika õpetus haritlastele". Selle aja pedagoogidest on ainult mõned mehed, nagu tuntud Dörpfeld, tunnustanud kodanikuteaduse tarvidust koolis ja selle õpetamist nõudnud. Tema ettepanekud ühel kongressil 1872, kus oli esimeheks liberaalne minister Falk, ei leidnud aga poolehoidu. Alles 1899 a. keiser Vilhelmi käsul, arendas ta omi vaateid eritöös. Ta ei soovitanud oma ühiskonnateadust mitte kui eriõppeainet, vaid vaatas tema kui ajaloo olulisema ja tarvilisema osa peale. Ühiskonna õpetuse peaosad arvas ta olevat: 1. tähtsamad psüühilised tõsiasjad, 2. elamisõpetus ja kombed, 3. tööd põllumajanduse, õiguskaitse, heakorra, tervise, hariduse ja hingeõndsuse eest hoolitsemise alal, 4. ühiskonnad (eriti kirik ja riik) kui nende 6 liiki kultuuritöö vahendid. Dörpfeld on veendunud, et enam vähem vilunud õpetaja juba 12—14 aastatele lastele ühiskonna teaduse algelementa arusaadavalt ja näitlikult võib selgitada.

Näit. võib lastele mõne väikese, neile hästi tuntud ühingu najal selgeks teha kõik 5 olulist osa, millest iga ühiskond ja riigikord koos seisab: otstarb, põhikiri, juhatus, asutused ja liigete ülesanded. Nendest näidetest välja minnes tuleks lapsi enam keerulisemate ühiskondadega tutvustada, nagu riik ja kirik. Dörpfeld kui praktikamees nägi juba sel ajal ette, kuidas äärmiselt konservatiivne Saksa õpetajaskond selle õppeaine kooli viimise vastu töötab. Nõnda see ka sündis ja nii sünnib see veel praegugi. Dörpfeld jutlustas ilma vähemagi tagajärjeta. Preisimaa üldhariduse eest hoolitseva osakonna ajakirjas ei leidu kunni 1888. aastani ühtegi määrust riigikodanlise kasvatus, kodanikuteaduse, rahvamajanduse kohta. Kooli poolt ei sündinud ka midagi selleks, et osavõttu ja arusaamist oleviku poliitiliste ja majandusliste küsimuste vastu äratada. Aga mis kool tegemata jättis, selle eest hoolitses tegelik elu, iseäranis poliitiliselt ärevatel aegadel.

Professor Rein Jeenast jutustab oma koolipõlvest Eisenachi gümnaasiumis (1866—72) „Unistus Saksamaa ühendusest oli ka meid vallanud. Vartburgi

üliõpilaskonna peost (Burschenschafts-fest) saadik elas see aade Thüringi noorsoos. Terve õhkkond oli isamaalistest aadetest läbi imbunud ja sügaval meie südames juurdus armastus meie suure isamaa vastu. Mitte ajaloo õpetus ei olnud selleks kaasa aidanud... Saksa vana- ja keskaega õppisime meie küll tundma, aga ma ei kuulnud gümnaasiumis midagi ei vanast Fritz'ist, ei vabadussõdadest. Nii kaugele meie ei jõudnud. Aga Nebukadnetsaari ja Tiglath Pileasari käsitasid õpilased õige pühalikult ja teadsid, peast“.

Huvitav on ka tuttava poliitikamehe Neumann'i arvamine, kes 70 aastatel Leipzigi Nikolai gümnaasiumis käis. Ta kirjutab: „Tähelepanu äratavalt vähe on vana klassika õpetus poliitiliseks kasvatuseks kaasa mõjunud, olgugi, et ta poliitilisest materiaalist küllastus. Õpetajad olid rohkem keeleteadlased kui poliitilised ajaloolased. Üldiselt oli see aeg nii täis poliitikat, et ta igalt poolt ka kooli tungis. All kooliaias istusime meie puude vilus ja meie „primus“ luges meie rahvuslisest lehest Lasker'iti ja Renningsen'i kõnesid ette“.

Värske poliitiline õhk, mida noorsugu õnneks väljaspool kooli sisse hingas, hakkas 80-te aastate lõpul viimaks ometi kooli enesesse tungima. Saksamaa muutumine põllumajanduslisest riigist tööstusriigiks, neljanda seisuse tõus, sotsiaaldemokraatliku töölistepartei kasvamine, kõik see erutas meeli ja tegi valitsusele, s. t. Bismarckile kibedat muret. Tema poolt väljaantud seadus, mis sihitud oli ühiskonnale hädaohtlikuks muutuvate sotsiaaldemokraatide kavatsuste vastu, see seadus ei olnud muud, kui hoop hõõguvasse sütehunnikusse: sädemed lendasid igasse külge laiali, ja süttisid sealgi, kus nad muidugi ehk poleks süttinud. 9 aastat kestis see seadus: karistus sadas hulgana süüdlasile ja süütuile, aga sotsialistid said hääl 311 961 asemel 1881. a., juba 761 128 — 1887. aastal. „Gendarm“ ei suutnud mõjuda, nüüd pidi kool mobiliseeritama. Temperamentiline noor keiser Vilhelm II andis isiklikult mobiliseerimiskäsu. — 1. mail 1889. pööras keiser käsuga Preisi riigiminis-

teeriumi poole, kusjuures noor isevalitseja pikema jututa härjal sarvedest kinni hakkas.

„Juba kauemat aega on minus mõte liikunud kooli kõigis tema üksikuis astmeis kasutada vastupanemiseks sotsialistlikele ja kommunistlikele ideedele“. Edasi on muu seas: „Kool peab juba noortsugu aitama selles veenduda, et sotsiaaldemokraatlikud õpetused mitte ainult Jumala käskude ja kristlikule kõlb-
lusõpetusele vastu ei räägi, vaid et nad tegelikult elus täiesti läbiviimata on ja niihästi üksikule isikule kui tervele ühiskonnale ühesuguselt hukutavad on“.

Selle liig julge arvamise kinnitamiseks ei tooda ühtegi tõendust, ühtegi argumenti, isevalitsejad võivad omale ju niisugusi väikseid märkusi lubada. Ma ei taha sellegipärast salata: see keisri avalik otsekohene võitlusele üleskutse mõjub sümpaatlikult. Aga riigimehelik tarkus oleks tingimata teisiti kõnelenud või täiesti vaikinud. Muidu avaldab keiser terve rea väga mõistlikka soove. „Kool peab uut ja kõige uuemat ajalugu käsutama“. Sellega tabas keiser naela pea pihta. Kui ta aga nõuab, et kool peab nooresoo arusaamisele viima, kui palju Preisi kuningad vaeva on näinud, et tööliste elutingimusi parandada, siis vastas see tähendus küll üldiselt võttes tõeoludele, kuid keiser oleks pidanud selle kiituse juba õpetajate taktitundele otsustada jätma, ta ei oleks tohtinud vaestele õpetajatele Preisi ainuvalitsuse avalikku kiidulaulu, kui kohus-
tavat pedagoogilist ülesannet, peale sundida. Ministereium ruttas nüüd välja töötama vastavaid kavu õpetajate seminaridele, rahvakoolidele ja kõrgematele koolidele, mis ka keisri poolt kinnituse leidsid. Kui 1890 a. Berliinis õpetajate kongressi peeti, astus keiser Vilhelm jällegi isiklikult pika kõnega vaidlevate poolte sekka. Ta tegi koolidele etteheiteid, mida nad ka suuremalt jaolt täiesti ära teeninud olid ja esitas mõistlikka ja õigustatud nõudmisi.

„Meie peame gümnaasiumi aluseks saksa gümnaasiumi võtma. Meie tahame rahvuslikka noori sakslasi kasvatada, aga mitte noori greeklasi ja roomlasi“.

See mõte ei ole aga teostamist leidnud. Peapõhjus seisab selles, et 1870

aastast saadik keeleteadlased kui „beati pessidentes“ gümnaasiumides elasid ja peaaegselt õppeaine, õppimise ja teadmise peale rõhku panid, elu nõuded aga täiesti kõrvale jätsid. — Koosolekul, kus minister Gossler selle eest oli hoolt kandnud, et 43 liikmest 27 selleaegse gümnaasiumi pooldajat koos olid, oldi keisri soovide vastu. Leidusid ainult vähesed erandid, nagu näit. pedagoogika professor Hermann Schiller Gieseniist. Schiller on selle poolt, et ajalugu kunni kõige uuema ajani õpetataks, seda on ta juba tegelikult läbi viinud. Ühtlasi astub ta aga ka avalikult ja julgelt ühes kõige kõrgemalt poolt ettekirjutatud tendentsi vastu õpetuses. „Õpetamisel ei ole ma mingisugust teatud patriotismi sihti, ühtegi poliitilist tendentsi jälginud“.

Konservatiivsed pedagoogid Oskar Jäger'iga eesotsas elasid veel energilisemalt vastasrinda. Oskar Jäger soovib ajaloo käsitamist ainult kunni 1871 aastani. Veel otsekohesemalt tunnustab „Kreuzzeitung“i väljaandja oma ajaloolist „obscurantismi“ (pimedust): „Poiss võtku vastu ajaloolisi aineid, retseptiivselt, töötagu ajaloolise materjaali kallal palju vähem, kui teiste ainete alal, võtku lihtsalt vastu kõik, mis õpetaja poolt pakutakse.“ Seda oleksid pidanud Pestalozzi ja Fichte kuulma.

Üldse leidsid kõik soovid ja ettepanekud õpetajaskonnas tugevat vastu-
seismist ja vastuvaidlemist. Õpetajad ei tahtnud endid alandada meelsuse orjadeks, nad ei tahtnud aga ka keisri käsu peale ajalugu alandada sihiliseks kihutuskõneks sotsialistlike aadete vastu. See oli nendest mehelik ja julge. Nad tõendasid sellega, et neil kõlbline selg-roog ei puudunud. Aga nad lukustasid omad kõrvad ka noore keisri mõistlikkudele ja õigustatud nõuetele. Ainult direktor Martens kõneles soojalt nende poolt. Ta seletas, ajaloo peaülesanne olla just kohusetunnet riigi vastu arendada. Kaastöötajate, teiste direktorite, juures ei leidnud Martens poolehoidu ja ajaloolaste päeval 1893 Münchenis, leidis ta jällegi ägedat vasturääkimist. Iseäranis ägedalt astus temale vastu liberaalne ülikooli professor Georg Kauf-

mann Breslaust. Professor Rühlmann arvustab seda päeva järgmiselt: „See kõik olenes 90-te aastate meeolust. Lõunasaksalased astusid mitte-armastatud keisri vastu üles, kellele Bismarcki eelmaldamine süüks anti“.

Kuid täiesti mõjuta ei jäänud keisri sõnad ometi. Ajaloo õpetus hakkas rõhkem kui see senni sündinud, uut aega arvesse võtma, ka sotsiaalseid ja majanduslisi vahakordi käsitati ajaloo tundides. Tihtipeale on ka õpetajad oma õpetuse tagajärgedega õige rahul, — tõesti kompetent arvustaja, tuntud koolimees Adolf Mathias kiidab uusi õppe- raamatuid, mille väljaandjateks Bretschneider ja Neubauer olid. Ta seletab: „Olen Preisi provintsisid sadandeid, peaaegu võin öelda tuhandeid eksamil- olejaid kuulnud, kel vastata tuli küsi- mustele ka kodanikuteaduse alalt. Mul on tunne, et mõnes kohas päris rõõ- mustada võib nende teadmiste üle, mis õpilastel kodanikuteaduses on; teistes kohtades on lugu kodanikuteadusega vähem rõõnustav, mõnes kohas on lugu päris halb, selle järele kui tublid või halvad isikud kusagil ajalooõpeta- jateks on.“

Hoopis teisiti arvustavad väljaspool kooli seisvad vaatlejad, nagu sotsiaal- demokraatide juht Eduard David. Ta kirjutab: „Praegune keskkooli lõpetaja seisab võhikuna meieaja majandus- liste ja kultuuriliste organisatsioonide ees. Kõige uuemat ajalugu ei tunne ta, vähemalt mitte objektiivsel, teadus- likul kujul. Rahvusline ja dynastiline vagajutt on kui loor ta silme ees ja tu- mestab ta pilku. Riigikord, selle rahva- üksuse sotsiaalne ehitus, kelle hulka ta kuulub, terve suur seltskondline töö- organism on temale arusaamata kaos. Terved alad, millel üldharidusline tähtsus, nagu näit., rahvamajandus j. m. on temale teadmatuks jäänud. Selle asemel võib ta üles öelda greekakeelseid tegu- sõnu, kirjeldada Rooma sõjalaagrit. Seda nimetakse klassiliseks hariduseks.“

Võib olla on see ühe sotsiaaldemo- kraadi ühekülgus. Aga keegi rahvakooli- õpetaja kirjutab 9. augustil 1906. Kölni ajalehes muuseas: „Kui meie 20 aastal- selt seminaarist välja astusime, siis ei

teadnud meie viimase kümne aasta poliitilistest ja muudest juhtumistest, millest iga äriteenija ja tööline ajalehe veergudelt teada saanud, mitte midagi.“

Prantslane Jules Hurt, kes 1906 a. Saksamaal reisis ja ajalehele „Figaro“ omi tähelepanekuid saatis, jutustab: „Olin esialgul väga imestanud Saksa keskmise klassi — kunstnikkude, koda- nikkude ja kaupmeeste teadmatus üle poliitiliste asutuste suhtes Saksamaal; isegi omavalitsuse asutusi ei tundnud nad. Ühes Vestfaalimaa suuremas linnas kõnelesin ühel õhtul väga haritud ja tarkade inimestega keisri võimu piiridest ja mitmesuguste linna asutuste kompe- tentsist. Ma olin parajasti Saksa riigi ja liitriikide põhiseaduse läbi lugenud ja mul õnnestus omi vastaseid kitsi- kusse ajada. See ei olnud sugugi raske, sest sakslastel ei olnud aimu valitsu- sest, mille all nad elasid. See imesta- misväärt ükskõiksus ja teadmatus on kindlaks tõenduseks, et Saksamaa poliitilises suhtes sügavas unes viibib.“

Aga võib ehk mõelda, et nii otsus- tab Saksamaale halbasoovija, pilkaja prantslane, kes sakslasi vihkab.

Kuid mida seletas tuntud teoloog Adolf Harnack Saksa keeleteadlaste ja koolitegelaste kongressil Baselis, septem- bri kuul, 1907 a. „See on väljakanna- tamata pahe, et gümnaasiumitest (pean ma ütlema — enamast jaost) õpilased välja astuvad, kes aastate jooksul ajalugu õppinud, kuid kes ometi ei tunne prae- guse aja riigi korda ja meie avalikku õigussuhtekorraldust isegi mitte tema põhi- joontes. Ma ei ütle mitte palju, vähe- malt mitte Saksamaa seisukorra kohta, sest olen sakslaste põhjatus teadmatuses veendunud. Ja seda teadmatust ei peeta isegi harimatuseks. Ometi on see taga- järjerikas harimatus, sest avalikku õi- gussuhtekorraldust mitte tundes, satub noor- sugu kohe poliitiliste lööksõnade võimu alla, kusjuures tihti ainult juhused või perekonna mõju mõõduandev on tema kalduvustele.“

Kui õpilased juba keskkoolist niisu- guste puudulikkude teadmistega ellu astusid, kuidas oli siis lugu rahvakooli õpilaste teadmistega? Nekrutite katsed pakuvad kurva pildi: 174 Elsassi nekru-

tist oskasid ainult 42 õieti küsimusele vastata, mis ülesanne on riigikantsleril. 105 ei andnud ühtegi vastust, 27 vastasid valesti, muuseas saadi niisugused vastused: „See peab kõik välja maksma, mis riigis valmistatakse“. „Temale alluvad sõjaasjad“. „Riigijutlustaja“. „Tema käsutada on Berliini linn“. „See kirjutab kõik üles“. „Piiskop, kes terve ilma üle valitseb“ j. n. e.

Selle poliitilise teadmatuse tagajärjeks ja ühtlasi põhjuseks oli haritud klasside poliitiline ükskõiksus aastasaja algusel. Sel ajal räägiti üldiselt laialilagunenud riigipäevaväsimusest, riigipäeva tusesest meeolust. Täiesti kadunud oli selle poliitilise vabadusekülluse hindamine, mida rahvas riigipäeva kujul omaks nimetas. Kõrgema seltskonna üksikud ringid mängisid päris avalikult riigipöörde mõttega. Friedrich Paulsen kirjutab detsembri kuul 1901 ajalehes „Die neue freie Presse“: „Kui tänapäev Saksa keiser sellesama otsuse teeks, mis Ludvig XIV omal ajal tegi, ja riigipäeva mitte kokku ei kutsu, siis on küsitav, kas selle sammu järelduel sügavam ärevus maad võtaks, rääkimata rahva vastuhakkamisvõimalustest“.

„Kas on veel midagi, mis nii selgel

sõnal poliitilise huvide puudumise kurbloolusest kõneleks,“ arvustab Rühlmann ja lisab juure: „Kel silmad on, see võib näha, et meie sakslased poliitiline rahvas ei ole. Ei ole meie juures leida seda uhkusetunnet, et meie oma rahva saatuses kaasa võime töötada, nagu see britlaste juures on“.

On tekkinud küsimus, millega niisugune tähelepanemisväärne ja saatuslik sakslaste iseloomu joon seletatav on. Enamjagu näeb neid põhjusi Saksa rahva iseloomus ja ajaloos. Liig kaua on puudunud sakslastel suur jõurikas rahvuslik riik, liig hilja on ta tema kätte saanud. Aastasadasid kestev poliitiline alaealisus, eestkostmise all seismine isevalitsejate kepi all, kõik see on pimedada, orjaliku alamustunde liig sügavasse Saksa hinge vajutanud. Kant'i suurepärase kohuseate häbitav pilkamine peitub selles, et seda, mis tihti vilets orjameelsus oli, ilusate kõlavate fraasidega katta püüti: „Truu Saksa kohusetäitmine“, või „müstilisest sügavusest sündinud Saksa anduvus aatele“. Selle juure tuleb lisaks veel midagi: „Iialgi pole Saksa rahvast viimaste aastasadade jooksul võimas poliitiline kirg vallanud“.

(Järgneb).

Meie alg- ja keskkooli ajaloo õpperaamatud.

J. Adamson.

(Järg.)

Keskkooli ajaloo õpperaamatute juure üle minnes peatame eestkätt E. Assoni ja J. Sitska vana- ja keskaja õpperaamatute juures.

E. Assoni õpperaamatuid võib lugeda kõige enam kordaläinuteks. Neis on esitatud nii poliitiline kui ka üldkultuuriline ja sotsiaal- majandusline element, s. t. kõik tähtsamad ajaloo tegurid. Vana aeg on jaotatud nelja ossa: eelajalooline aeg, Idamaa, Greeka ja Rooma ajalugu. Egiptuse, Babüloonia ja Assüüria juures peatades annab autor üldise ja küllalt rahuldava pildi nende rahvaste elu-olust ja haridusest, kuid jätab lahtiseks küsimuse, kas nimetatud kultuurid evolutsioneerusid või mitte. Poliitiline element on vähe puudutatud.

Egiptuse olusid käsitades nimetatakse hüksode sissetungimist, Thutmosis III Süüria äravõitmist ja Ramses III Ees-Asia vallutamist. Sedasama võib ütelda ka Babüloonia ja Assüüria ajaloo kohta, viimase suhtes küll vähemal määral, kuid siin esineb sündmustiku kirjeldamine telegrammiliselt, tahaksin öelda konspektiliselt ja tüüpilises konspekti keeles. Näituseks kirjeldatakse Assüüria riigi langemist järgmiselt: „VII a. s. lõpul ühendasid kaldealased endid oma naabrite meedlastega ja algasid Assüüria vastu sõda. Võit kaldus lepinglaste poole. Viimane Assüüria kuningas, Assurbanipal, põletas iseenese omas lossis ära. Ninive linn tehti rusuhunnikuteks. Assüüria maad jagasid võitjad j. n. e.“.

Konspekt võib huvitav olla konspekti kirjutajale enesele, aga mitte lugijale, veel vähem aga õpilasele. Kahju, et käsitatava materjaali ladus jutustamine autorile peaaegu võõras ja nähtavasti ka raskelt kättesaadav. Kirjeldatud puudus ei tule nähtavale mitte ainult autori õpperaamatutes, vaid teataval määral ka tema teistes töödes, näit tema „Prantsuse revolutsioonis“. Loen täiesti õigustatuks õpilaste seisukoha: „Õpperaamat on küll arusaadavas keeles kirjutatud, kuid ei jää meele ja raske on ta järele jutustada“. Oeldu on maksev nii autori vana- kui ka keskaja õpperaamatu kohta. Viimase suhtes suuremal määral.

Kui autor, peatades Egiptuse teaduse juures, märgib ära viimase tekkimis- ja arenemistingimused, siis ei saa sedasama öelda Babüloonia teaduse kohta. Siin öeldakse näit.: „need hommikumaa targad uurisid täheteadust“. Misugused asjaolud sundisid neid seda tegema? Kas ainult usulised põhjused või ka teised? Teatavasti avaldas näit. Babüloonia täheteadusele suurt mõju majandusline tegur. Hamurabi ajaks, kellest autor kahjuks ainult nimetamisega möödub, oli Babüloonia kaubandus ja tööstus juba küllalt arenenud ja eestkätt selle mõjul kujunenud õiguslik kord. Majanduselus etendasid preestrid võrdlemisi silmapaistvat osa, tegutsedes põllumajanduse ja mitmesuguste rahaliste operatsioonide alal. Viimase asjaolu sunnib tundsind nad suurt tarvidust kindla ajaarvamise järele. Neid asjaolusid oleks autor pidanud vähemalt mainimagi.

Meie keskkooli ajaloo õppekava nõuab, et Greekamaa ajaloo käsitamisel peataks ka rahva töö ja elu Greeka muinasajal, kusjuures seda tehtagu leidude ja lugulaulude põhjal. Väga asjalik nõudmine. Lugulaulud pakuvad rahva elu-olu kirjeldamiseks küllalt head materjaali. Toon siin mõned näited. Kui lahkuminevad ajalooteadlaste arvamisid Greeka majandusloo ajajärkudesse jagamise suhtes ka pole, kuid tõsiasi jaks jääb, et Greekamaa omas majanduslikes arendamises kaks ajajärku — naturaalkodumajanduse ja kaubandus-

tööstuslise — üle elas. Piiriks nimetatud ajajärgude vahel võime võtta aja VII a. s. keskelt kuni VI a. s. Üleminek ühelt ajajärgult teise ei sündinud muidugi mõista kõigis Greekamaa osades ühel ja samal ajal. Kodu ehk naturaalmajanduse ajajärgul oli terve maa majandusline elu koondunud üksikutesse perekondadesse oikos-majandusse. Need perekonnad moodustasid majanduslike terviku, mis ei vajanud teisi oma sarnaseid: nendes enestes valmistati, võib öelda, 99% kõigest sellest, mis tarvitati. Rodbertus'i arvamise järele seisid oma tarveteks ja vahetuseks valmistatavad varad üksteisega vahekorras, nagu 100:1. Nimetatud perekondadest erinesid üksikud sugukonnad, kes nii poliitiliselt kui ka majandusliliselt end maksma panid ümbruskonna rahvastiku üle. Ma mõtlen siin Homerose-aegseid kuningaid. Selle aja sotsiaalne kord sarnaneb feodalismile, mispärast ajaloolased „Iliases“ kujutatavat Homerose aega, mil valitses kodumajandus, nimetavad Greeka keskajaks. Majanduselu illustreerimiseks pakub materjaali teine lugulaul „Odüsseia“. Siin kirjeldatakse kujukates ja luulelistes värvides Greeka kodumajandust. Odüsseuse maja on tüüpiline oikos, kuigi ta kvantitatiivselt teistest erineb. Temas kasvatakse ja valmistakse peaaegu kõik tarviliikud varad, mis küllalt kujukalt näha Penelope kosilaste pidutsemise kirjeldusest. Kodust majapidamist juhatab Odüsseuse naine ja ta osav ori. 50 inimest ketavad ja koovad, 12 jahvatavad jahu. Karjade valitsejaks on ori, keda ta ameti pärast kutsutakse jumalataoliseks. Odüsseuse isa on aednik. Tema alla kuuluvad viinamäed Odüsseus ise valmistab voodi, teeb enesele lootsiku ja parve oma reisjuhtumistele. Nagu sellest näha oli Odüsseuse kodus tol ajal ürgne suhete lihtsus veel küllalt stabiilne. Sellestasamast annab tunnistust ka fakt, et faiakide kuninga tütar Nausikaa enda teenijatega peseb pesu jõe ääres. Orjadele vaadatakse kui perekonna noorematele liigetele. Kui Odüsseus koju jõuab, siis võtavad kodused, nende hulgas ka orjad, teda täielise lugupidamisega ja armastusega vastu. Viimased ei näe temas mingisugust orjaperemeest, vaid isandat, majavalitse-

jat, kes rikutud majapidamise jälle korda seaks. Huvituseta pole siin ära märkida, et tuntud teadusmees Maine, iseloomustades käsitatava ajajärgu patriarhaalsete perekondade suhteid, sarnastab viimaseid nüüdisaja rahvusvaheliste suhetega. Ta tõendab oma arvamist seisukohaga, mis Penelope kosilased Odüsseuse kodus võtsid. Kosilaste ülespidamine tuletab Maine arvamise järele meele rekvisitsiooni, mis harilikult vaenlase maal ette võetakse: kosilased arvavad enesel õiguse olevat pidutseda Odüsseuse majas ja tarvitada tema vara oma heaksarvamise järele, nagu oleks see täiesti loomulik ja iseenesest mõistetav. Lõpuks olgu tähendatud, et Iliases ja Odüsseias leiame küllalt veel teisigi kohti, mis tunnistust annavad rahva elu-olust ja vähearenenud vahetusest. Peatükis „Greeka riigid kuni 750 a. e. Kr.“ räägitakse küll rahva tööst ja seisustest, kuid tehakse seda esimese suhtes napilt, kuivalt ja shabloonilikult (öeldakse, et hariti põldu, kasvatati karja, tööstus oli algamas, kaubandust ei olnud) ja ei viida mingi ühendusse Homerose lugulauludega. Viimaseid nimetatud ühenduses ei mainitagi. Et õpetundidel niisugust teed soovitavaks ei või pidada, seda oleks pidanud autor mõnesugusel määral arvesse võtma.

Edasi räägitakse Greekamaast VIII ja VII-ast. Siin peatab autor asulinnade, Greekamaa tööstuse ja kaubanduse ja Attika talurahva olukorra juures. On küll tarvilik peatada Greekamaa ja Ateena tööstuse ja kaubanduse juures ühenduses VII-as., kuid ainult nii palju, et tolle aja sündmusist, eriti aga Soloni uuendustest aru saada. Soloni ajal oli Attikas juba kindel rühm kapitaalide omanikke, kelle hulgas silmapaistval kohal seisis poliitiliste õigusteta vabaks lastud orjad ja metoikid. Nad löid uusi rikkusi ja kauplesid, kuna Greeka vana maa-aristokraatia ajas poliitikat ja sõdis, mille tagajärjel ta majanduselu lagunes. Viimane asjaolu sundiski aristokraate kapitaalide omanikelt laenama ja küllalt kõrge % eest. Tegid laenu ka väikepõllupidajad, mida autor küllalt asjalikult ära märgib. Mitte ainult nemad polnud võlgadega koormatud, vaid raske võlakoorem lasus tervel maaomandusel,

mida oleks õpperaamat pidanud mainima.

Et Oikos lagunemas oli, selle üle ei tule kahelda. Soloni uuendused on öieti selle lagunemise vastu sihitud. Selleks valis ta kompromissi tee. Maa oli hüpoteegi võlgade kaudu kapitaalide omanikkude kätte minemas. Solon katsub päästa endisest olukorrast nii palju kui võimalik, jättes täielikult poliitilised õigused neile, kel maad on, kusjuures maaomandamine oli faktiliselt võimalik kõigile rahvaklassile. Teatavasti olid selleks ajaks juba paljud vabaks lastud orjad ja metoikid, enesele maid suutnud omandada. Solon kaotab oma reformide teises osas võlad, mis lasusid maaomandusel, vaatamata sellele, kas maaomanikud võlgnesid eraisikuile või riigile. Nii toodi kaubandus-tööstusliste ringkondade huvid ohvriks maaomanduse ja vana oikos-majanduse huvele. Seda nähtust oleks pidanud autor oma õpperaamatus ühel või teisel teel ära märkima. Suurmaaomanduse võlgadesse lange mine teataval ajajärgul on üks huvitavamate nähtustest. Seda näeme ka keskajal, kui feodaal-aristokraatia võlgnes linnadele. Terve rahva klassi võlgadesse langemine ennustab harilikult põhilikke muudatusi sotsiaalses olus. Senini võimulpüsinud maa-aristokraatia langeb ja peab leppima uue sotsiaalse korraga, mis rohkem vastab uutele rahvamajandusliste tingimustele. Maa saab nüüd kättesaadavaks ka teistele rahvaklassile.

Greeka kaubanduse ja tööstuse eriti Ateena oma juures oleks pidanud autor peatama tõsiselt ühenduses V as-ga (mitte VII as-ga), sest nimetatud aastaja keskel kannab eriti Ateena juba tööstuslist iseloomu. Greeka rahvuse rikkus tugib nüüd, mitte põllumajandusele, vaid tööstusele ja kaubandusele. Ateena omab V-as. oma kaubalaevastikuga seisukoha, mis sarnaneb Inglismaa omale XIX-as. algul Euroopas. Ta kaubandus — operatsioonid ulatavad Ateenast Kaukaasuseni ja Gibraltarini. Jõudsasti edeneb valmistamistööstus. Käsitöö annab maad suurtööstusele, mis tugib suurel määral orjade tööle. V-as. viimastel aastakümnetel s. o. Peloponnesose sõja ajal olid Ateenas vabrikud,

kus töötasid kuni 120 hinge. Hariliku nähtusena võis konstateerida töökode, mis töötasid mõnekümne töölisega. Muidugi mõista töötasid samal ajal ka käsitöölised. Suurte vabrikute omanikkude hulgas leiame niisuguseid nimesid, nagu Kleon, Alkibiaades, Perikles ja Demosthenes. Viimasel oli kilpide ja sõjariistade vabrik, Ateena kaubanduse ja tööstuse arenemine võlgneb palju metoikidele, kes tegutsesid liht- ja käsitöölisena, väike- ja suurkaupmeestena, töösturitena ja pankuritena. Huvitav, et Plato kuulus dialoog riigi üle leiab aset ühe Syrakuusastpärit oleva metoikimajas, kelle päralt olid mitmed majad ja suur kilpide vabrik. Sise- ja väliskaubanduse arenemise tagajärjel edenesid omas mitmekesisuses ka laenu ja panga operatsioonid.

Peatükis „Ateena riik 460—400 e. Kr.“ seletatakse küll Greeka-Persia sõja lõpust, erakondade võitlusest, uuendustest, Periklesest, Ateena välispoliitikast j. n. e. ja ühenduses Periklesega ka Ateena kaupmeestest ja vabrikantidest 6. reaulatuses, kuna tõsisemalt Ateena, õieti Greeka, majanduselust räägib autor ainult ühenduses VII as-ga. Kvantitatiivne majandusellu puutuva materjaali paigutamine oleks pidanud täiesti vastupidine olema.

Tuleb pühendada tõsist tähelepanu ülalnimetatud ajajärgu majanduselule selleks, et õpilane selge ettekujutuse saaks Ateenast, kui terve Greeka ilma kultuurkeskusest. Teatavasti on ju Ateena hariduse, teaduse, kunstide ja poliitilise elu õitseng suurel määral seletatav tema kaubanduse ja tööstuse arenemisega. Kui majanduselemendile Ateenas ja terves Greekas nimetatud ajajärgul tõsisemalt tähelepanu juhtida, siis saab õpilane selgema pildi ka Peloponnesose sõja põhjuseist ja ka Ateena riigikorra demokratiseerumisest.

Mis puutub Ateena riigikorra arenemise kirjeldusse, siis esineb see pisut konspektiivsena, kohati puudulikuna ja on sellepärast ka teataval määral vähe arusaadav. Autor seletab, et Solon jaganud kodanikud varanduse järele nelja klassi. Missugust varandust tuleb siin

mõista? Kas maad või muud kinnisvara, või raha, või kõiki nimetatuid? Muidugi mõista maad (Attika oli Soloni ajal peaaesjalikult põllumajanduslik maa), mis oleks pidanud olema ära tähendatud, sest jäid ju Soloni uuenduste järele poliitilised õigused ainult maaomanikkudele. Maaomandamise õigus jäi, nagu juba öeldud faktiliselt igale rahvaklassile. Lhk. 46 tähendatakse: „nõukogusse pääsesid ka rikkamad keskkeisused“. Eespool aga seletatakse, et keskmise seisuse all tuleb mõista kaubandus-tööstuslist klassi. Viimase klassi liikmed võisid pääseda küll vähemal või suuremal määral nõukogusse, kuid ikkagi maomanikkudena, aga mitte milgi teisel kujul, nagu autor seda näib arvavat. Nõukogu liikmeid valis küll rahvas, aga mitte rahvakoosolek, nagu õpperaamat seda ära märgib. Neid valisid 4 füület, kus juhtivat osa mängis sugukondlik aristokraatia. Viimasel õnnestus valida enamasti ikka nõukogu liikmeid kas eneste või oma poolehoidjate hulgast. Sellepärast oli teistel ja eriti väikepõllupidajatel väga raske nõukogusse pääseda. Missugused olid nõukogu funktsioonid, selle jätab autor tähendamata. Rahva kohtust pole ühenduses Soloni uuendustega üldse juttu. Mitte rahvakoosolek ei valinud archonte, vaid jällegi füüled. Viimased valisid 40 kandidaati, kelle hulgast juba loositeel valiti archondid.

Mis puutub Kleisthenese uuendusse, siis jääb nende olemus ka pisut tumedaks. Tema reformide siht oli võtta vanadelt aristokraatlikkudelt sugukondadelt nende mõju füüledes, mida ei tahtnud ja ka ei suutnud teha Solon. Viimase konstitutsioonis mängivad nad veel küllalt suurt osa. Autor tähendab küll, et Kleisthenese siht oli aristokraatia võimu murda, kuid tegelikult pole õpperaamatus ta uuenduste siht ja ka uuendused ise küllalt selgelt ja kujukalt kirjeldatud. Autor oleks pidanud enne selgitama maa-aristokraatia mõju, mis neil oli vanades füüledes, siis Kleisthenese reformide juures peatades arusaadavalt jutustama, kuidas uutes füüledes kaubandus-tööstusline klass, maa-aristokraatia, ja talupojad segi paisati, et sugukondliku aristokraatia mõju paraliseerida. Pahe pearaskus seisab selles, et

autor armastab konspektiliselt ja konstateerivas stiilis ainet käsitada.

Poliitiline ja haridusline element on enamvähem soovitaval määral esitatud, kuid esimene kohati kokkusurutuna suuremal määral kui see otstarbekohane. Näitusena olgu nimetatud aeg Peloponnesose sõja lõpust kuni Antalkidose rahuni, öieti kuni Mantinea lahinguni.

Niisugusel juhtumisel ei paku õpperaamat õpilasele soovivat tuge.

Teatavasti kaob algades IV-as. Greakemaal keskmine jõukas klass ja sotsiaalsed vahekorrad lähevad jälle teravaks. See iseloomulik nähtus oleks võinud õpperaamatus ühel või teisel teel tähistamist leida. (Järgneb).

Õige tee.

(Jooni viimase aja noorsoo karskustööst Eestis).

J. Elango.

Karskussõbralikult mõtlejad kodanikud Eestis seisavad kuuenda karskuspüha ees. Et karskuspühad tahavad olla karsklaste suurpäevadeks, mille puhul vaadatakse tagasi võitlusväljadele tehakse kokkuvõtteid sennise töö tulemustest, ühtlasi seades sihte edaspidise tegevuse tarvis ja kogudes lisa uute jõudude näol sennistele võitlusvägedele, siis tahame meiegi alamaljargnevais ridades pilku heita mõningatele saavutustele viimase aja noorsoo karskustöös ja käsitleda ligema tuleviku ülesandeid sellel tegevusalal.

Et karskustöö tulipunkt noorsoo karskustöös peab seisma ja seda tegevust kõigest muust karskustööst eesõigustada tuleb, peaks kõigile mõtlejaile kodanikele ammuigi selge olema. Eks ole ju ometi palju lihtsam ja ratsionaalsem võimalikku ja ähvardavat alkoholismi hädaohtu ära hoida, noorsugu karskusmeelseks kasvatades, kui ümberpöörma ja ümberkasvatama hakata inimesi, kes võlutud traditsioonilisest joomakombest ja kellele alkoholi tarvitamine saanud sagedasti äravõitmata harjumuseks. Senised karskusmaade kogemused näitavad meile, et karskusmõte alles siis üldist tunnustamist leiab jã võidule pääseb, kui vähemalt ühe inimpõlve kestes teadlikult ja järjekindlalt noorsoos karskuskasvatustööd on tehtud. Et meil Eestis sel alal vähe on suudetud korda saata ja et meie karskustöö selles osas alles noor on, seega tohiks selektatav olla meie kohutavalt suur alkoholi

tarvitamine ja üldine leigus karskustöös vastu*).

Õnneks on viimane aeg, iseäranis 1923. aasta, suure ulatusega ja põhjaneva tähtsusega algatusi noorsoo karskustöö alal ilmutanud. Eesti õpetajaskond oma 6-ndal üleriiklikul kongressil l. a. suvel käsitas karskusõpetuse küsimust ja tunnistas ühemeelselt, et „*võitluses alkoholismi kui sotsiaalse pahe vastu peab kool karskusidee kasvatamise õppivas noorsoos oma eriliseks ülesandeks tegema.*“ Ühtlasi tunnistati tarvilikuks, et „*karskusidee selgitamiseks ja sisendamiseks tuleb ära kasutada iga vastav õpiaine*“, kuna „*õpetajate seminaarides tuleks selleks otstarbeks erilised tunnid määrata.*“ See viimane sooviavaldu, mis oma tähtsuse poolest määratu suure ulatusega, ongi juba teostamist leidnud, kuna 1923. a. sügisel Riigikogu poolt vastuvõetud seminaari seaduses karskusõpetus erioppeainena üles võeti. Täni pidi meie õpetaja karskuskasvatustööd noorsoos tegema omal algatusel ja oma äranägemise järele; uued juuretuliad õpetajad, kes seminaarides vastava kursuse läbi teinud, on juba süstemaatiliste teadmistega sel küsimuses varustatud ja võivad loomulikult hõlpsamini ja viljakamalt tegutseda.

Kuid vähe sellest! Ka haridusministeerium on karskusõpetuse tähtsust hin-

*) Muidugi on siin ka teisi põhjusi veel, nagu kõikide ringkondade huvitatud olek alkoholituledest, piiritustööstust eeldav põllumajandus ja palju teisi põhjusi. J. E.

nanud. Läänud aasta sügisel keskkoolidele kättesaadetud õppekavades on loodusteaduse ja ühiskonna- ning majandusteaduse õppekavades karskusküsimusele vääriline koht antud. ja et meie koolides õppekavasid põhjalikult käsitatakse, selle juures pole vähematki põhjust kahelda.

Eesti Karskusliit omalt poolt tahab abi pakkuda õpetajaskonnale, püüdes talle võimalusi luua teadmiste laiendamiseks ja süvendamiseks koolikarskustöö alal. Sel põhjusel korraldatakse käesoleva aasta suvel esimene pikem ja põhjalikum karskuskursus Tartus ülikooli juures õpetajatele ja karskustegelastele.

Senninimetatu kõrval omandab kahtlemata väga suure tähtsuse noorsoo *isetegevus alkoholismivastases võitluses*. Noored omal jõul ja algatusel võivad mõndagi korda saata; nad võivad ka õpetajate ja täiskasvanute tööd hõlbustada ja neile kaasa aidata. Ja Eesti noorsoo kiituseks peab ütleva, karskusküsimuse vastu on ta alati huvi tunnud. Isegi üliõpilaskonnas, kus joomakombed kõige sügavamale juurdunud, on tuntavat pööret märgata. Nii otsustas „Üliõpilaskonna Edustus“ omal koosolekul 13-ndal märtsil 1923. a., et *kõik üliõpilaskonna avalikud pidustused ja esinemised olgu alkoholivabad*, s. t. üliõpilaskond on karskuspõhimõtte omaks võtnud, karskusalusele asunud ja seda avalikult deklareerinud.

Kuid kõigesuurem ja selgejoonelisem noorsoo eneseavaldus karskusvõitluses oli igatahes *Eesti Noorsoo Karskusliidu asutamine* 6-ndal apr. 1923. a. Liidu loomise mõte oli ammugi küps, ainult mõnesugused kõrvalised põhjused takistasid selle teostamist ja sundisid seda edasi lükkama.

Noor liit oma ülesannete valikus pole mitte ära uppunud suurte kavatsuste valda ega ole ka laiali valgunud tühja-tähja nokitsemisele, vaid ta on selge teadmisega teatud kindlad ülesanded oma peale võtnud, mida ta järjekindlalt tahab teostada.

Liidu ülesannetest oleks kõige pealt nimetada parema *enesekasvatuse kirjan-duse soetamine*, mille puudumine meil

ennast teravalt tunda annab ja iseäranis sellele noorsoo osale, kellele võõrad keeled veel raskusi teevad. Sel alal on väljaantud juba liidu koguteos „Noorusjõud“ I, mis ühtlasi ka liidu aastaraamatu ülesandeid täidab, kuna „Noorusjõud“ II väljaandmist juba ettevalmistatakse; edasi on tõlkida lastud ja juba trükki antud F. Förster'i „Lebensführung“ ja on hakatud enesekasvatuse ja elureformi küsimusi taotlevat ajakirja „Kevadikku“ välja andma, mis ühtlasi liidu häälekandjaks, ja millest senni juba paar nummert ilmunud. See ajakiri tahab eestkätt murdeas oleva noorsoo huvisid ja vaimlist tasapinda silmas pida ja tema nõudeid rahuldada. Ühtlasi on kokku seatud eesti-, saksa-, inglisi- ja soomekeelsete enesekasvatuse ja karskusküsimust ja noorsooliikumist käsitavate raamatute nimestik, mis meie noorsoole kohased võiksid olla, ja see nimestik kõigile noorsoo organisatsioonidele ja keskkoolide juhatajatele kätte saadetud.

Edasi tahab liit noorsoo isetegevuse alusel noorsoos *karskusteadmisi süvendada* ja noorsoo karskusteadvust tõsta. Sel alal omandavad kõige suurema tähtsuse *õpingid*, millede mõte meil Eestis hakkab juba tuttavaks saama ja pinda leidma. Õpingi töö ei muutu ka siis ülearuseks, kui karskusküsimus koolis väärilist tähelepanu ja käsitust leiab, jääb ju ikkagi küllalt küsimusi suures alkoholismi probleemis, mida õpingis üksikasjalikumalt ja põhjalikumalt mak-sab läbi töötada. Käesoleval ajal on õpingid juba õige mitme noorsoo organisatsiooni juures ellu kutsutud.

Õpingi kujul organiseeritud karskusküsimuste tundmaõppimine ja läbitöötamine on ühtlasi kõige kohasem moodus *vabatahtlikele karskuseksamitele* ettevalmistamiseks. Karskuseksamite asi on meil Eestis alles noor ja vähetuntud küsimus, senni on eksamisooritajaid alles ühe saja ümber leidunud; liit tahab selle ala vastu erilist huvi tõsta, sest see on kõige kindlam tee noorsoo karskusteadmiste süvendamiseks ja karskusteadvuse tõstmiseks.

Samuti suur tähtsus tuleb anda ka noorsoo *võistluskirjutuste* korraldamisele. Liidu sellekohast esimest katset võib

hästi kordaläinuks pidada. Kahele välja kuulutatud teemile saadi kokku 43 kirjutust, milledest mõned väga head olid. Seda ala tahab liit edaspidi rohkesti viljelda.

Kolmandamaks liidu peaülesandeks on noorsoo organiseerimine karskuskultuuritööle ja temale selles tegevuses igaspidi abiksolek. Sellel alal tahab liit esimestel aastatel peatähelepanu olemasolevate karskussihiliste noorsoo organisatsioonide liitu koondamisele ja uute karskussihiliste organisatsioonide asutamisele pöörda. Sääljuures tahetakse liitu koondunud organisatsioonide tegevust igapidi elustada ja süvendada küll suusõnalise nõuande, küll perioodiliste virgutusringkirjade abil, küll koosolekute, präparatsioonide valmistamise teel tähtsamaiks juhuseiks, küll ainelise toetamise teel, küll sellekohaste kursuste korraldamise kaudu. Esimesi sellelaadilisi kursusi, mis aastavahetusel (28. XII. — 1. I. 24. a. Tartus) peeti, võib võrdlemisi kordaläinuiks lugeda ja nende äratav mõju annab end kohtadel väga mitmel pool selgesti tunda. Ka statistiliste andmete ja arkiivilise väärtusega materjalide kogumisele noorsoo karskusliikumise alalt pööratakse tähelepanu.

Nende peaülesannete kõrval juhitakse veel tähelepanu üksikutele kõrvalküsimatele, nagu joomakommetevastasele võitlusele noorsoo organisatsioonides, alaealiste keeluseaduse mõtte propageerimisele j. t., kuid, kogu tegevus on ikkagi nõnda organiseeritud, et detailasjad peaülesandeid ära ei varja.

Aineliselt on liit esialgul vanade organisatsioonist — Eesti Karskusliidust, kellelt ta toetust saab, rippuv. Kuid edaspidi loodab liit ka aineliselt iseseisvaks saada ja oma jalgele tõusta, milleks tal algusest peale tendents olemas. Esimese eluaasta jooksul (kunni 1. apr. k. a.) oli liidu ümber koondunud 36 organisatsiooni 4154 üksikliikmega*).

Kuigi liidu tegevus peajasjalikult noorsoo isetegevuse põhimõttest juhitud

*) Statistilised andmed liidu esimesest tegevusaastast on avaldatud „Uudismaa“ käesoleva aasta karskuspüha numbris (VI aasta-käik nr. 7). J. E.

on, ei tarvitse sellest sugugi järeldada, nagu oleks õpetajaskonna osavõtt noorsoo karskusliikumise ülearune. Ei, see liikumine vajab õpetajaid kui sõpru. Tervitatud olgu igaüks, kes kaasa tuleb ja tänu neilegi, kes kaasa tunnevad. Sammugem käsikäes ühise suure sihi poole, siis oleme õigel teel.

Alkohol jookides.

(Loeng viinamarja morsist, veinist ehk õllest; — õpetaja kasutagu jooki, mille ohvriks lapsed kõige kergemini langevad: meil harilikult (kodu) õlu. Selle loengu juures tuleb ee'dada, et lastel selge on, et alkoholi kui niisugust joomiseks ei tule tarvitada. Loengu ülesandeks on näidata, et ka veinid ja õlu alkoholi sisaldavad ja seepärast ka neid ei pea jooma. Ühtlasi püüab loeng näidata, milleks alkoholi soovitatav on tarvitada ja kus ta kasulik on).

Kes teab, kuidas puhas alkohol välja näeb? (Värvita kui vesi). Kuidas erineb ta veest? (Pureb ninas ja keelel, lõhnab teravasti). Milles ta hoopis teisiti suhtub (ülalpeab)? (Põleb, lehkab ja keeb rutemini kui vesi). Lõppeks on meil midagi huvitavat juhtunud; kes teab, mis? Et viinamarja mors (vein) ei pure ja et teda põlema ei saa süüdata. Ta pole ka värvita ning on kindla maiguga. *Nii siis pole ta mingi alkohol?*

Arvatavasti ütlevad lapsed, et *alkohol sisalduvat selles*. Olete teie seda näinud? Seda ei saa näha. Aga kust teatakse, et ta seal olemas, viimaks pole see tõsi?

Võib olla vastab mõni kavalpea, seda tuntakse uimastavast mõjust, ja tal on õigus. Siis ütleme: *Meie võime seda ka ise näha*.

Mida võiksime näha? Et viinamarja morsis (õlles) alkohol sisalduv. Tahan teile seda täna näidata, ja nimelt, *et see alkohol tõesti põleb*.

Meie tahame öela alkoholi vaimu, kes viinamarja morsis (õlles) peitub, välja ajada ning ära põletada. (Oma laadi autodaté).

Kuidas saame alkoholi viinamarja morsist kätte? Suurem jagu viinamarja

morsist on vesi, mahl, mida pirnipuu imeapinnast imenud ning millele pirn is imepärane magusus juure lisatud olevat. Kuidas saame mõlemad üksteisest lahti? Tuletage meele kui isemoodi suhtuvad vesi ja alkohol? Võib olla aitab see näpunäide lapsi mõttele: *Meil tuleb viinamarja mors nii kuumaks ajada, et alkohol, mitte aga vesi, ära auraks.* Tõsi küll, meie saame alkoholi auru ja seda võime põlema süüdata.

Meie täidame viinamarja morsiga keemispudeli ning asetame selle traatvõrgule, mille all piirituse tuli. Püüame alkoholi auru, kui kuumus ta välja kihutab, torukeses kinni, mille otsas selle põlema süütame.

Nüüd ajame viinamarja morsi palavaks. Esimene asi, mis välja tuleb, on iseäraline lõhn. Mitmed õlid, mis ka siis viinamarja morsist lahtuvad, kui seda ei kuumutata, tungivad meie ninna ning annavad viinamarja lõhna tunda. Mis kõige kergemini lahtub, see aurab ka kõige esiti.

Mõne aja möödudes tõuseb alkoholi aur mullidena morsist üles. Ootame selle ära ja vaatleme vahepeäl vedelat alkoholi.

Kas teate, et ta väga kasulik, mõnikord õieti hädtegev aine on? Kas pole ta käesoleval korral kasulik olnud? Kuidas? Ta põleb piirituslambis, soojendab. Ta on väga tugev ja tarvitamise poolest iseäranis lihtne kütteaine. Kui tahame reisil olles midagi ruttu soojaks teha juhusel, kui ka kuiva puud käepärast pole (ega sütt ning gaasi), siis pole midagi kergem ühes võtta kui piirituse pudel. Põleva alkoholi leeki võib ka valgustuseks tarvitada, hoolimata sellest, et ta sinine on. Ta pannakse hõõgtahi abil hõõguma. Säherdune piirituse hõõgtuli on paremaks valgustuseks säääl, kus elektri voolu, gaasi ega atsetüüli pole. Piiritus võib ka mootorid käima panna nagu bensiin ning petroleum. Kõike seda teeb alkohol, kui ta ära põletada.

Milleks tarvitatakse veel alkoholi? Võib olla tunnevad ning nimetavad lapsed siinkohal *kraadiklaasi*. Samuti võidakse ära kasutada alkoholi *mürgiseid mõjusid*: temas võib tapetud looma keha alal hoida. (Kogudes olid varem

kõik präparaadid alkoholiga valmistatud, nüüd aga odavamate ning vähem tulekardetavate ainetega). Nüüd pintseldatakse kriimustusi ning mustenenud haavu pruuni vedelikuga; see on alkohol, millele midagi muud juurde lisatud (joodtinktuur). Mis teeb siin alkohol? Võib olla lausuvad mõned lapsed sõna desinfitseerima, desinfitseerimine; seda võib siin selgitada. Arst tarvitab alkoholi, sel puhul on ta rohi. *Iga pudeli peale peaks kleebitama etikett «välispidine».*

Juba joodtinktuuri juures nägime, et *alkoholis võib midagi sisalduda*; see võib alkoholisisaldues vee ära sulada.

Mu käte ehk riiete külge on jäänud metsaskäimisest miski, mida vee ja seebiga ära pesta ei saa. Hõõrun seda aga mõne tilga alkoholiga, kaob kõik. Mida arvan mina? Vast teab mõni laps, vast aimab mõni, teinekord peame ise ütleva: puuvaik.

Võõrad vaigud, schellak (Ostindiast), merivaik, mastiks (Väike-Aasiast) — kui võimalik näidata ning midagi lahuda — lahutakse alkoholisisaldues (sulatatakse) ning saadakse *polituur* ehk värnits; need kuivavad ära, kui alkohol lahtub.

Alkoholi tarvitatakse veel vängelõhnaliste ainete kättesaamiseks taimedest (roosi- ja kannikeselõhn).

On aineid, mis vees lahuvad, mitte alkoholisisaldues. See on meile eriti tähtis, sellepärast tahan teile seda näidata.

Ma valan ühte klaasi vähe alkoholi, teise vett, mõlemisse panen tüki suhkurt, kahte samasugusesse klaasi tüki leiba, kahte — soola. (Vastandina kõvutada kaks klaasi schellaki ja vaiguga). Lapsed näevad: vesi lahub aineid, teeb leiva hoopis pehmeks, alkohol ei lahu, leib muutub alkoholisisaldues kõvaks.

Vahepeal on meie liiter viinamarja morsi ehk veini (õlut) nii kuum, et eeterlikud õlid — meie lastele küll nägematud — kadunud on: esmalt keemispudeli seintele lasgetunud, kuid sealt ära põgenenud, siis toru seintele seisma jäänud, kuid ka sealt sunnitud olnud edasi minema jne. Sedasama tegi ka alkohol, kuid enam kärarikkalt. Esimesed alkoholi aarumullid, mis põhjas sünnivad ning juba viinamarja morsi

ülemises osas kaovad, teevad iseäranis kära. Varsti selle järele keeb alkohol ning aurab ja kaob samuti nagu eeterlikud õlidki — esiti pudeli seintele laskudes, siis ikka kaugemale ja kaugemale tõustes. *Kõigest sellest näitame lastele ainult keemist*, kuidas kuumus viinamarja morsist alkoholi auru välja kihutab, sest, kuis aur jälle vedelikuks muutub — destilleerimise — jätame järgmiseks korraks. On alkoholi auru-mullid viinamarja morsi pinnani jõudnud, võime toru ülemises osas auru märgata, mis säält välja tungib ja *me süütame ta põlema*. Meie põletame alkoholi auru ära. Tekib umbes 20 sm. pikune sinine leek, mis nõiduvalt mõjub, kui toa pimedaks teeme. Võib juhtuda, et alkoholi aur ise nii kiiresti välja voolab, et ta leegi kustutab (ära puhub), siis peame piirituslambi leegi väikseks tegema. Ühtlasi juhime ka sel'ele tähelepanu, palju alkoholi välja tuleb: tuhanded mullid, mida meie kaua välja ajada võime.

Sellest katsest järeldame, et viinamarja mors, vein ja õlu alkoholi sisaldavad ja seepärast neid jooma ei pea.

Selle loengu jaoks tarvitame:

Statiiv traatvõrguga ja üks klammer.

Piirituslamp (ehk gaasituli).

Keetmispudel (teine vahetuseks) auguga korgis.

Klaastoru (deflekmaator) mis korgisse puuritud auku kõlbab.

Schellak.

$\frac{1}{2}$ —1 liiter käärinud viinamarja ehk puuvilja veini ehk õlut (enne katset õlut pikemat aega pliidi peal soojendada, raputada, kunni ta enam ei vahuta, s. o. kui kõik sööhaped kadunud on, muidu tõuseb ta kuumutusel keetmispudelist valge vahuna deflegmaatorisse ning purtskab viimaks otsast välja).

Põletispiiritus (denatureeritud p.), mille aset võib gaas täita.

Alkohol, suhkur, sool, leib, igal tingimusel ka mastiks ehk vaik.

Kraadiklaas, kui vähegi võimalik piirituse kraadiklaas.

Näitamiseks värnits, polituur, lõhnaõlid, 6, 8 ehk 10 klaasi lahutamiskatseks (kõige parem jalaga klaasid, mis alt kitsenevad).

Tuletikud.

Koguteosest „Hilfsbuch für Leiter abstinenter Jugendbünde“.

J. E.

Teise Riigikogu hariduskomisjoni tegevusest.

E. Martinson.

Meie kooliseadusandlus on läinud altpoolt ülespoole. Kõige pealt andis Asutav Kogu välja „Avalikkude algkoolide seaduse“ (7. mail 1920 a.). See on Asutava kogu tähtsam töö kooliseadusandluse alal.

Oli algkoolide jaoks seaduslik alus loodud, mis vastab uuema aja nõuetele, tuli asuda kooli järgmise astme — keskkooli — normeerimisele. Keskkoolide seaduse loomine oli esimese Riigikogu hariduskomisjoni tähtsam ülesanne.

Teise Riigikogu hariduskomisjoni ülesanne on läbi harutada seadusi, mis normeerivad meie kõrgemaid ning kutsekooli, väliskooli haridust ja muid kultuuri külgi. Seaduste hulk, mis teise Riigikogu hariduskomisjoni poolt

on läbi vaadatud ja mis seal veel praegu läbivaatamisel, on suurem kui kahe esimese rahvaesituskogu poolt vastu võetud kooliseadused kokku. Neist seadustest on tähtsamad:

1) „*Õpetajate seminaaride seadus*“. Hariduskomisjon lõpetas selle seaduse harutamise 27. juulil 1923 a., mille järele ta ka varsti teise Riigikogu poolt vastu võeti.

2) „*Merikoolide seadus*“ harutamise lõpetas komisjon 18. oktoobril 1923 a. ja varsti selle järele võeti ka see seadus Riigikogu poolt vastu.

3. „*Eesti Vabariigi Tartu ülikooli seadus*“ on praegu komisjonis II lugemisel. Vastu on II lugemisel võetud 17 paragrahvi (üldine osa ja ülikooli

II. Riigikogu hariduskommisjon.

Ülemises reas (pahemalt poolt paremale poole): K. Schilling, M. Laarmann, K. Arras, J. Jaanis; keskmises reas: H. Bauer, E. Martinson, J. Hünerson; alumises reas: O. Gustavson, R. Penno, B. Oja, J. Voimann.

valitsemine). Pikemaid vaielusi tekitas teaduskondade arvu küsimus. II lugemisel on vastu võetud järgmised teaduskonnad: 1) filosoofia teaduskond, 2) usuteaduskond, 3) õigus- ja majandusteaduskond, 5) arstiteaduskond, 6) loomaarstiteaduskond, 7) põllumajandusteaduskond. Ülikooli seaduse harutamisel peetakse silmas tähtsamate kultuurriikide ülikoolide põhikirju. Seaduse harutamisest võtavad peale komisjoni liigete ja haridusministeeriumi esitajate osa ka ülikooli kuraator prof. P. Põld, ülikooli rektor prof. Koppel ja tarbekorral ka mõned teised ülikooli õppejõud ja muud asjatundjad.

4. „Eesti Vabariigi konservatooriumi seaduse“ võttis hariduskomisjon I lugemisel vastu 28. märtsil 1924 a. ja andis ta I ja II lugemise vahel ainelise külje läbikaalumiseks Riigikogu rahaasjanduskomisjonile.

5) „Avalikkude raamatukogude seaduse“ harutas läbi hariduskomisjon läinud aasta lõpul. Ka see seadus on antud rahaasjanduskomisjonile ainelise külje läbikaalumiseks.

6. „Muinasvarade kaitseseadus“ on hariduskomisjonile poolt vastu võetud ja Riigikogu üldkomisjonile edasi antud seaduse juriidilise külje selgitamiseks.

7. ja 8. „Kultuurkapitali seadus“ ja „Teadlaste ja kunstnikkude toetamise seadus“ olid läinud aastal hariduskomisjonis harutamisel, kuid võeti Vabariigi Valitsuse poolt Riigikogust tagasi. Neist esitati „Kultuurkapitali seadus“ hiljuti uuesti Riigikogule.

Vähem tähtsamaist seadustest, mis hariduskomisjonis harutusel olnud, võiks nimetada: 1) „Avalikkude keskkoolide seaduse muutmise seadust“, 2) Tallinna tehnikumi mereinseneer — mehaanika eriosakonna põhikirja §§ 6 ja 7. muutmise seadust“, 3) „Kauba-laeva juhtide kutse omandamise seadust“, 4) „Konservatooriumi õppejõudude palgaseadust ja 5) „Riiklise katsekoja seadust“.

Aeg, mis teise Riigikogu hariduskomisjon töötab saanud, on olnud väga lühikene, sest tal pole võimalik olnud töötada istangjärkude vaheaegadel ja kogu selle aja kestel, mil riigi eelarved eelarvekomisjonis on harutatud mitu kuud. Ka pole ju teine Riigikogu veel aastatki töötanud.

Siiski on hariduskomisjon suutnud terve rea põhapanevaid seadusi läbi harutada. Ma ei eksi vist mitte, kui oletan, et suurelt osalt on see ka selle tagajärg, et hariduskomisjonis on kaunis suurel määral jõutud kõrgemale tõusta parteivahelistest vägikaikavedamistest ja leida asjalikku harutamiseviisi. Mulle tundub, et ka Riigikogu üldkoosolekuil just haridusalal kõige rohkem ühist keelt suudetakse leida.

Hariduskomisjonile koosseis on praegu järgmine: esimees E. Martinson (parteita rkl.), abiesimees H. Bauer (kristl. rahvaerak.), sekretär J. Hüner-son (põllum. k.), liikmed: M. Laarmann ja K. Arras (põllum. k.), J. Jaanis (rahvaerak.), R. Penno (asun.), B. Oja (töo-erak.), J. Voimann (sotsialdem.), O. Gustavson (iseseisv. s.), K. Schilling (Balti-Saksa erak.).

Algkooli kehalise kasvatuse kava eelnõu.

A. Raudkats.

I õppeaasta, 2 tundi nädalas.

Õpilaste vanadus: 8—9 aastat.

Laste mõtteilmale ja ettekujutusvõimele vastavad harjutused imitatsiooni näol. Nende all tuleb mõista igapäevases elus ettetulevate tööde ja toimetuste, loomade ja inimeste liikumisviiside, kõiksugu sündmuste ja juhtumiste,

ühe sõnaga: ümbritseva elu järelaimamist ja väljendamist.

Imiteerivad liigutused tulevad valida ning järjestada võimalikult nii, et neist ühine mõte läbi käiks, see tähendab nii, et nad mingisuguse terviku moodustaksid. Aine peab vastama laste huvidele ja üleelamustele ning kokku-

kõlas olema väliste asjaoludega, nagu aastaajad, päevastundmused, loodusnähtused jne.

Iseäranis soovitav on ühendada võimlemisõpetust teiste õppeainetega, peaausjalikult koduloo, emakeele ja laulmisega, väljendades kehaliigutuste abil seda, mis mainitud tundides käsitatud.

Liigutused olgu nii valitud, et enam-vähem kõik kehaosad proportsionaalselt tööd saaks, ja nende järjekord olgu vahelduv nii laadi, kui ka raskusastme poolest.

„Järeloomismängude“ näited.

I. Koduloo või emakeele tunnis on karust jutt olnud. Ühenduses sellega mängitakse võimlemistunnis „karujahti“. Keset saali ehitatakse sobivaist riistest või joonistatakse lihtsalt kriidiga põrandale karupesa. Kaks last asetuvad pessa talveund magavate karudena, kaks või kolm määratakse koorteks, ning kõik teised on kütid. 1. Kütid lähevad suuskadel metsa ja piiravad karupesa sisse, ikka vähemaid ja vähemaid ringe selle ümber tehes. 2. Koe-rad ajavad karud pesast välja. 3. Karud lastakse maha. 4. Karud kantakse koju. 5. Kodus peetakse karu peijeid: tantsitakse käed kätes maas lamavate karude ümber.

II. Stigisel on tarvis end talveks puudega varustada. Mängitakse „puuvedu“. 1. Puud tuatakse rongiga linna. 2. Puud veetakse hobusega jaamast koju. 3. Puud heidetakse keldrisse. 4. Puud saetakse pooleks. 5. Puud lõhutakse peeneks. 6. Kui töö tehtud, tantsitakse või mängitakse.

III. Öösel on esimene lumi maha tulnud. Mängu aineks on „esimene talvepäev“. 1. Lapsed kahlavad lumes. 2. Peavad lumisõda. 3. Kühveldavad lund. 4. Lähevad keerulist teed mööda liumäele, kõiksugu takistustest üle hü-pates. 5. Lasevad liugu (liumägedeks on kallakud pingid, mis ühe otsaga maas, teisega rootsi redelil). 6. Suusatavad. 7. Lähevad koju ning puhastavad enne tuppaminekut riided ja jalad lumest. Mängivad toas.

„Järeloomismängude“ kõrval võetakse tarvitusele liht jooksu-, viske- ja laulumängud.

Jooksumängud: Kass ja hiir. Kull mitmes teisendis. Must mees. Aned, pardid, tulge koju! Kivistumine („soolasambad“). Meri lainetab. Kull ja tukesed. Nip, nap, naerid. Kütt ja metsloomad. Linnud otsivad pesa. Hundijaht. Kumb enne? Võidujooks paarikaupa seinast seinani mitmes teisendis.

Maadlusmängud: Kalad võrgus. Nõialossid. Võitlus riigi pärast. Nõiaring. Printsessi vabastamine.

Viskemängud: Viskeharjutused hernekotikestega. Kotikool mitmes teisendis. Viskeharjutused väikese palliga. Pallikool.

Laulumängud: Käsitöölised. Moosekandid. Reinuvader jookseb üle nurme. Tuikesed. Jänes koopas. Metsjõeke. Tehke nii.

Mängude ja imiteerivate liigutuste vahele põimitakse aegamööda järgmised algastmelised harjutused:

Jalgade ja säärite harjutused: Harkseisak (hüpatas): jalgade sulgumine ja avamine; poolkükkk (poolsügav põlvede painutus) 2 taktiosas (varbaile tõus ja põlvede painutus sünnib ühel ajal; täiskükkk (sügav põlvede painutus) 2 taktiosas, käsa põrandale pannes; seistes käed vabalt või puusas, jala painutus tahapoole käega sellest kinni võttes; vahetus põrandal istaku (põlved kõverdud, käed ümber põlvede) ja seisaku vahel ülespoole sirutatud kätega („kes kasvab kõige pikemaks?“); sääre heitmine kõrvale katsudes puudutada kõrvale tõstetud käsivart (mänguvorm).

Käte (labaluu) harjutused: Käte tõstmine kõrvale ja ette; käte sirutus ülespoole 1 taktiosas (mänguvorm); „lendamine“ aeglases ja kiires tempos (pooleldi kõverdud käed tõstetakse õla kõrgusele ning liigutatakse neid seal üles- ja allapoole); käte viimine pealaele; käte kõverdamine õlgadele ning sirutamine allapoole ja kõrvale.

Selja harjutused: Istudes põrandal kõverdud põlviga, käed ümber põlvede, vaheldamisi otsaesise panek põlvile ja täielik selja sirutus ühes mõõduka pea painutusega tahapoole; kaarasend kõhuli põrandal, hiljem selles asendis pea pööramine; põlvili seistes pea painutus tahapoole; seljapainutus ettepoole kätega sääremarjadest kinni võttes („kes

saab nina vastu põlvi panna?"); „hommikumaa tervitus“: põlvili seistes tõstetakse mõlemad käed üles, peopesad ettepoole, ning pannakse siis maha, keha sirge seljaga ettepoole kallutades ja kandadele istudes (uuesti põlvili tõustes lastakse käed maha); rätsepa istakus, kätega varvastest kinni hoides, vasaku pale panek vastu paremat põlve ja ümberpöörduvalt.

Tõsteharjutused: Ronimine rootsi redelil; külgseisak rootsi redelil pöördega: seistes 3-dal pulgal, jalad üksteisest vähe eemal, käsivarred sirged, vahetatakse vasak käsi keset pulka ning lastes parema käega pulgast lahti, pööratakse varvul paremale, sealt tehakse kätt vahetades ümberpöörd vasakule, siis ümberpöörd paremale jne.; ripak sirgetel käsivartel rootsi redelil („kuidas ripub jahukott? kuidas ripub võimleja?“).

Tasakaalu harjutused: Seis pingil ühel jalal, teine vähe tahapoole tõstetud („kuked aia otsas“), hiljem sulutud silmega (pingilt hüpatakse maha koosjalgu ning põlvi täielikult painutades); käik kiki varvul ja maha vaatamata mööda pööramata pinki (mahahüpe üht säärt ettepoole heites); käik kõrvale kiki varvul mööda pööramata pinki, käed ettepoole tõstetud (mahahüpe kõrvale koosvõi lahusjalgu); käik mööda põrandat pragu, käed kõrvale tõstetud: jalgu otse hoides pannakse ühe jala kand teise jala varvaste ette; seistes käed puusas, ühe jala panek vastu teist põlve (eestpoolt), pärastpoole selles algseisakus ühe käe viimine pealaele ja puusa; kingsepa liigutus („pigilõnga tõmbamine“): seistes ühel jalal, teine põlv ettepoole tõstetud, käte viimine kõrvale.

Kõhulihaste harjutused: Selili põrandal olles, kõverdud põlved kõhu peale tõstetud, vahelduv sääre sirutus ülespoole („sitikad“); istudes rätsepa viisi põrandal (hiljem kõverdud põlviga), selili heitmine sääri sirutades ja istukile tõusmine käte abil; istudes kaksiti pingil jalgade asetamine pingile, põlvi kõverdades ja kätega nende ümbert kinni võttes; istudes kandadel, põlved maas, käed puusas, mõõdukas keha kallutus tahapoole.

Vahelduvad keha harjutused:

Painutused kõrvale: Harkseisakus keha painutus kõrvale käega kanda puudutades, hiljem teist kanda tõstes; seistes põlvil käed kõrvale tõstetud, keha painutus kõrvale, sõrmeotsi maha pannes, hiljem käega laksu vastu põrandat lüües; külg tugiseis Rootsi seinal vaba käe tõstmisega kõrvale; harkseisakus, üks käsi puusas, teine pealael, keha painutus puusa pandud käe poole.

Pöörämised: Istudes kandadel, põlved maas, käed puusas, keha pööramine põlvili tõustes; seistes paari kaupa kõrvuti käsi käes, ühendud käte tõstmine üles ja nende alt läbimine; keha pööramine 2 taktiosas a) istudes põrandal rätsepa viisi või sirgete säärttega, käed kõrvale tõstetud, b) seistes sulgasendis, käed kõrvale tõstetud („korgitõmbajad“); hõõveldamine istudes kaksiti pingil; põlvili olles, käed põrandale toetud, vahelduv käe tõstmine üles ning laksu löömine vastu põrandat.

Hüpped: Hüpates jalad kordamööda harki ja põhiseisakusse; jätkuvad koosjalgu hüpped paigal, lihtsalt ja pöördega näiteks igal 6-dal hüppel („gummipallid“); sügavushüpe pingilt koos- ja lahusjalgu; vaba hüpe paigal 3 taktiosas seltsilise kätest kinni hoides, hiljem iseseisvalt; vaba hüpe ettepoole 3 taktiosas; jäneshüpped põrandal ja pingil; hüpped üle madala nõõri, hooga, rõhku pannes peasjalikult pehme ja elastilise mahatuleku peale (täiskükki); hüpped üle kraavi lahusjalgu (hooga) ning koosjalgu (hoota): kraavi kujutavad kaks roobasjoont, millele vahet alguses 3—4 jalga, pärastpoole rohkem; hüpped ühel jalal; hoojooks mööda pinki ja lahusjalgu sügavushüpe ettepoole üle joone, mis alguses umbes 50 cm. kaugusel pingi otsast.

T ä h e n d u s: Hüppeid harjutades pannakse selle peale rõhku, et mahatulek sünniks täiskükki.

Segaharjutused: Roomamine pinkidel lühikeste võtetega, toetudes kätele ja põlvile, ühel pingil pikkamisi, teisel kiirelt („vanad ja noored karud“), veerimine kahel kõrvuti pandud pingil, kätega põrandalt ära tõugates „palkide veeretamine“; kukerpall matil.

Käigud ja sammud: Harilik käik püüdes saavutada peaaesjalikult kergust ja hoogu; käik vaheldamisi tasa ja rõhuga (jalga vastu maad lüües); käik paigal ja peatus (rõhuga); käik käteplaksutusega igal sammul; käik vasakut (paremat) jalga vastu maad lüües; käik kikivarvul; kikivarvul käik paigal pöörates, käed puusas („vurrid“); käik liugeldes (kikivarvul, põlved vähe pae- nutud), käed vabalt või puusas; käik vaheldamisi lühikeste ja kergete ning pikkade ja raskete sammega („kuidas käivad haldijad? kuidas käivad karud?“); kõrval- ja galopisammud ringis, käed kätes.

Korraharjutustest võetakse tarvitusele ainult need, mis mängude ja harjutuste toimepanekuks tingimata tarvilikud. Need oleksid; rong- ja rindrea moodustamine; ringi moodustamine rindreast kätest kinni võttes; kahekordse rongrea (paarrea) moodustamine a) sel

teel, et lapsed rindreas paari pannakse—paarisseltsilised võtavad üksteise kätest kinni ning siis näod vähema otsa poole pöörata lastakse (käsa lahti laskmata); b) nii, et õpetaja lapsed rongreas kaheks loeb ja siis nummer kahed nummer ühede vasakule (paremale) poole astuda laseb; rindridade lahtus: a) õpetaja läheb ridade vahelt läbi ning juhivad nad kätega parajale kaugusele üksteisest („verstapostid“) ning käsutatab siis read nende taha; paarreast nelikute moodustamine sel teel, et iga teine paar (õpetaja tähendab nad ära) eelseisva paari vasakule (paremale) poole asetub (paarisseltsilised hoiavad üksteise käest kinni); ridade lahtus esimese neliku järele, kelle liikmed õpetaja parajale kaugusele üksteisest asetab, põhi- ja puhkeseisak; pöörded koosjalgu hüpates.

Lapsi õpetatakse teretama.

(Järgneb)

Võimlemine Saksa ja Rootsi koolides.

K. Hintzeri referaat II. üleriiklikul võimlemisõpetajate kongressil.

(Järg.)

Umbes samal ajal, kui Jahn ja tema õpilased ikka uusi ja uusi harjutusi üles leidsid ja seega Guts Muthsi süsteemi täiendasid, hakkas Pehr Henrik Ling tõsisemalt Guts Muthsi süsteemi üle järele mõtlema. Võimlemist õpetades käsitas ta Guts Muthsi süsteemis ettetulevaid harjutusi teatava valikuga. Ta leidis, et pole kasulik kõiki alla neelata, mida suhu võtta võib, et ainult neid harjutusi tarvitada tuleb, mis kindlasti kasutoovad on, ja sellepärast asus ta põhjaliku harjutuste valiku juure. Et aga suuremate teadmistega oma tööd jätkata, siis tuli eestkätt kohe inimese keha ehitust ja tegevust tundma õppida. Ta tegi palju tegemist anatoomia, füsioloogia, liigutuste mehaanikaga, antropoloogiaga jne., ja pani aluse võimlemise süsteemile, mida praegu kõige väärtuslikumaks tuleb pidada. Ükski harjutus ei leidnud Lingi poolt enne vastuvõtmist, kui ta kindlasti tema mõju ja

kasu keha peale ei olnud ära proovinud.

Rothstein toob tema süsteemi kohta järgmise kokkuvõtte: Ling vaatab inimese organismi kui vaimu ja keha jagamatu üksuse peale. Tema arvab saavutada terve inimese täieliku aremise sel teel, et ta inimese loomust uurib antropoloogia, anatoomia, füsioloogia ja psühholoogia abil, põhjendades nendele teadmistele inimese mitmekülgse kehaarenemise. Hästiarendatud kehajõu läbi tahab ta ühtlasi ka ise-loomu karastada ja sellega ühes sagedasti tervistkurnavale, ja keha ning vaimu kokkukõla hävitavale intellektuaalsele arenemisele vastuteguri moodustada.

Nii järgneb sellest, et õpilane korraldatud ja üksteisest olenevate liigutuste abil, alates lihtsate ja elementaarsete ja aegajalt üle minnes raskemate juure, oma keha täielikuks valitsejaks

saab, et tal mitte üksi iga liigutuse juures täielik ettekujutus lihase ja ergu tegevusest ei ole, vaid et ta tahte abil isegi terve oma kehajõu üle valitseb, ja samuti ka oma tahte üle mõistuse abil.

Põhimõte, millele Ling oma süsteemi rajas, on püsima jäänud ja tema süsteem on laialdase poolehoiu leidnud ka väljaspool kodumaad.

Esimest korda esineb Ling 1812 aastal kirjalikult valitsuse ees oma süsteemi populariseerimiseks toetust paludes, mille peale temale vastati: „Meil on akrobaate ja nõõritantsijaid ju enesestki rohkuses, ja mõttetu on seks riigi raha raisata.“ Järgmisel 1813 a. esines ta isiklikult uue palvega valitsuse ees ja leidis häatahtliku vastutuleku. Nimetatud aastal asutati Stockholmis kuninglik võimlemise zentraal-instituut, mis praegu veel olemas ja mille sarnast teist maailmas ei ole. Nimetatud instituut saadab iga aasta hulga suurte teadmistega võimlemisõpetajaid välja, kes koolides võimlemist Lingi süsteemi järele õpetavad:

Ling jaotas võimlemise järgmiselt:

1. Pedagoogiline võimlemine.
2. Sõjaväeline „
3. Arstline „
4. Esteetiline „

Iseäranis tähtis on see, mis Ling pedagoogilise võimlemise kohta ütleb. Toonitades, et võimlemises keha liigutused peavad vastama inimese organismi nõuetele, et kaunim, kõrgem eesmärk võimlemises on keha harmooniline arendamine (miks ka näiteks ainult parema käe tarvitamine täiesti laiduväärt ja ebaloomulik on), näeb Ling võimlemises suurt kasvatusabinõu, ja kui niisugune, peab võimlemine üleüldine, igakülgne olema, s. t. ta ei tohi mitte ainult mõnda üksikut kehaosa arendada, ei tohi ka mitte õpilase hääksarvamisest oleneda ega hooplemise objektiks mõne õpetaja käes muutuda, ehk veel vähem vähikutele imestamiseks olla.

„Iga kunstnik,“ ütleb Ling, „ja ka käsitööline, kelle töö suuremat tehnilist osavust nõuab, peab end kestvalt selles harjutama, kui ta mitte oma kindlust osavuses ei taha kaotada, ja need harjutused on ka kehaline kasvatus, kuid

ühekülgne, ainult ühe teatava eesmärgi poole sihitud, kuna aga pedagoogiline võimlemine üleüldine on ja kõiki kehaosi puudutama peab, ja iialgi miskisuguseks ühekülgseks osavuseks kujuneda ei tohi.“

Ling ütleb: „Iga inimese keha tarvitab liikumist, iga liige nõuab oma osa sellest tervistmuretest abinõust, seega on iga lihtsam liigutus sama tähtsusega kui keerulisem, kunstlikum — viimased arenevad välja esimestest. Nii siis ei ole ükski liigutus pedagoogilises võimlemises liiga lihtne, üleaarne. Iga liigutus võimlemises on tähtis ja omandab oma tähtsuse sel määral, kui suurelt ta meie organismile mõjub. Lingilt ülesseatud määrused keha arenemise kohta sisaldavad 13 punkti, mis keha arenmises aluseks peavad olema. Eraldi allakriipsutatud nendest olgu järgmised:

- 1) Võimlemise eesmärk olgu inimese keha õieti määratud liigutuste abil harmooniliselt arendada.
- 2) Õieti määratud harjutused on need, mille järele meie kehas eneses tarvidus peitub.
- 5) Harjutuste puudusel võivad inimeses sündimisest pärandatud kehalised omadused peidus hoiduda, kuid mitte hävitatud saada.
- 6) Ebaõigete, ebaotstarbekohaste liigutuste abil võib aga nende pärandatud annete esile tulekut veel rohkem takistada.
- 13) Alates kehalisi harjutusi kõige lihtsamate, elementaarsete harjutustega võib julgesti ja hädaohuta samm-sammult kõige raskemate juure üle minna, sest õpilane õpib aegamööda oma jõudu tundma ja teeb, mis ta suudab.“

Võimlemisõpetajale seab Ling suured nõudmised. Ta ütleb: „Iga võimlemisõpetaja peab oskama teooriat praktikaga ühendada. Võimlemisõpetaja, kes ei tea kui põhjalik teoorias, praktikas aga täiesti abitu, on kunstiarvustaja sarnane, kes küll palju teab, aga seda teostada ei oska, mis ta teab.“

Anatoomia, see püha genesis, mis Looja suurt tööd inimese silma ette toob, temale korraka näitab, kui väike ja kui suur ta on, see olgu iga võimle-

misõpetaja kallim tõendus kiri; kuid ärgu tarvitagu ta tema (see on anatoomia) eluta vorme, vaid vaadelgu neid nägija pilguga elu täiuses, mitte kui massi, vaid kui Looja loodud elavat mehhanismi. Anatoomia lahutamata seltsiline olgu füsioloogia.“

Harjutuste läbiviimist nõuab ta võimalikult vabas õhus, talvel aga soovivad lumesõda, suusatamist, kelgutamist jne., sest õhk on elu tervisehallikaks. Võimlemisriistadest ütleb ta järgmist:

„Võimlemisriistad olgu võimalikult lihtsad. Riistad on kõrvalised asjad, on ainult abinõu, et teatavaid toetuspunkte harjutustegevale kehale leida. Ebaõige oleks kehaharjutusi riistade järele korraldada.“

Nendest Lingi sõnadest on küllalt, et õiget pilti saada Rootsi võimlemise ülesannetest. *Rootsi rahvas oskab oma võimlemist ka vääriliselt hinnata ning on tema õigeks läbiviimiseks palju korda saatnud.* Ja tarvitseb meil praegu Rootsi koolidesse sisse astuda, et veenduda ses, kui mahajäänud meie oleme. Saksa professor Schmidt, kes kauemat aega Rootsi koolioludega tutvunes, ütleb: „Kooliolusid Rootsis tuleb võtta, kui täiuseni-jõudnuid. Iseäranis on see maksev kooli tervishoiu alal. Stockholmis uuemad koolimajad on oma ehitusviisi kui ka sisseseade poolest täiesti eeskujulikud.“ Meid viiks kaugele koolimaju kirjeldama hakata, teen seda aga niipalju, kui see kehalise kasvatusega ühenduses tarvilik on.

Terves koolimajas valitseb piinlik puhtus. Et õpilased jalgadega mitte liiva väljast sisse ei tooks, niisamuti ka tolm mitte udest ja akendest sisse ei tungiks, on koolimaja ümbruses olevad mänguplatsid ja teed peenikese, umbes oa jämeduse kruusaga kaetud. Viimane ei sünnita jooksmisel, kui ka tuule puhangul tolmu. Kõigis ruumes on automaatilised keskkütte ahjud, mis nägusatesse, laeta kappidesse on peidetud. Puhas õhk, mis läbi seinasoleva avause väljast sisse voolab, peab nimetatud kapist läbi minema, kus ta ahjust soojendatud saab ja siis alles tuppa pääseb. Iga ahju jaoks on üks väike aparaat, mis soo-

juse andmist reguleerib, nii et vahetpidamata toas ühesugune soojus püsib.

Võimlemissaali astudes oled üllatatud tema puhtusest ja meeldivusest. Saalid on valged ja õhk on paras soe ja puhas. Vanemates saalides, kus nimetatud eeskujulik automaatiline ventilatsioon puudub, tehakse iga vahetund ja tihti isegi tunni keskel aknad lahti. Riiete ärapanemiseks on riietetoad, uuemates koolimajades isegi iga saali kohta kaks, teine teises saali otsas, nii et vahetunnil üks klass teist ei tülitaks. Üks klass läheb ühest saaliotsast välja, teine tuleb teisest otsast sisse. Saabastes sissepääsemine on täiesti lubamata. Riistadega on saalid eeskujulikult varustatud. Riistu on ikka niipalju ette nähtud, et terve klass võib korraga tegev olla. Suuremalt jaolt on ühes saalis 45 rootsi seinä, 4—6 bummi, 8 pinki jne. Ühes suuremas gümnaasiumis leidsin koguni 80 seinä ja 12 bummi. Kõik riistad on nii paigutatud, et nad saali põranda pinda ei vähenda. Osa neist, nagu rootsi seinad, on kinnitatud ümber saali seinte külge, ja on ühes sellega ka akendele kaitseks. Teised, nagu bumm, on peidetud põranda sisse, seinä sisse ehk siis jälle lae alla. Ühegi riista ülesseadmine ei võta rohkem kui paar sekundit aega, samuti ka ära koristamine, nii et ilmaaegset ajaraiskamist tunnis ette ei tule.

Tuleb meeles juhtumine, kus ma suure uudishimuga vaatama jäin, kuidas poisid põranda seest bummi välja võtsid, ja kui ma jälle üles vaatasin, oli terve saal juba bumme täis. See oli ütle mata kiirelt sündinud. Ja niisuguseid toreda sisseseadega võimlemissaale on mõnes rahvakoolis koguni 4. Üks on neist siis harilikult kõrgem ja on poistele tarvitamiseks, muidu on nad aga kõik oma suuruse ja sisseseade poolest nagu ühest vormist valatud. Edasi ei saa nimetamata jätta iga rahvakooli juures olevat sauna, ühes suure ujumise basseini. Saunas käimine on kooli poolt sunduslik ja tehakse seda klasside kaupa. Saunas viibimise ajal arutatakse õpilaste riided sellekohases ruumis. Ujumise äraõppimiseks aitavad märksa kaasa ujumise basseini. Viimasesse pääsevad aga õpilased alles peale sau-

na, see on peale keha puhtaks pesemist. Ka ei puudu rahvakoolide juures suusajaamad õpilaste jaoks. Kehalise kasvatusel aluseks on Rootsi koolis igapäevane sunduslik võimlemise ehk mängu tund. Olude sunnil tuleb aga kohati 4 nädala tunniga leppida. Nii kaua kui ilmad lubavad, kasutatakse võimlemise tunde väljas mängudeks. Kõige armsamaks mänguks on neil korvpall. Jalgpalli mängimine, kui liig ühekülgne mäng, on õpilastele keelatud. Tunniandmine läheb lodusalt, käsklused on energilised, riistade vahetus ei raiska sugugi tunni aega. Iga õpilane peab täielikus võimlemise ülikonnas olema. Rahvakoolis valmistavad õpilased tööõpetuse tundides ise omale kingad ja koovad särgid, mida võimlemise tundides tarvitavad. Osas koolides aga antakse kingad kooli poolt tarvitada.

Edasi on tähelepanemiseväärne see, et Rootsis võimeldakse ka teiste tundide ajal. Märkab õpetaja, et ta õpilased küllalt oma aine juures ei ole, liig kärskituks muutuvad, siis lastakse neid klassis 5—10 min. lahtiste akende juures lihtsaid harjutusi teha, ja vana töö läheb jällegi edasi. Iseäranis sünnib see väiksemate klassidega. Mis puutub võimlemisõpetajate ettevalmistusesse, siis ei jää ka siin midagi soovida. Suuremalt jaolt rahvakoolides, rääkimata keskkoolidest, on õpetaja ametis, kes 2 ehk 3 aastat iga päev 7 tundi tööd tehes omale instituudis võimlemise alal põhjalikud teadmised on omandanud. Osas rahvakoolides töötavad aga seminaristid. Nende teadnisi peetakse puudulikuks ja sellepärast ei tööta nad iseseisvalt, vaid neile antakse kindlad tunnikavad kätte võimlemisinspektorite poolt. Viimased on umbes meie koolinõunikkuude taolised ametnikud, kelle hooleks on kehalise kasvatusel järele valvamine koolides. Stockholmis on neid 2, üks poiss — teine tütarlastele.

Kui nüüd küsimus tõsta, kust meil õppida, kust meil eeskujuga võtta? — siis tahan siin mõne Saksa arsti ja pedagoogi arvamine esile tuua.

Prof. Schmidt kahetseb, et liig suur lõhe on tekkinud Saksa ja Rootsi süsteemi vahel. Ta leiab, et selles just Saksa võimlemisõpetajad ise süüdi on,

kes midagi kuulda ei võta, mis Rootsi süsteemiga ühenduses, pidades seda alaväärtuslikuks, sest et rootslased rõõbaspuud on kõrvale heitnud ja ilusa sileda kangi asemel tuseda, välimuse poolest inetu, palgi tarvitusele võtnud. Ta noomib neid ja ütleb: „Aga meie peame erapooletult otsustades tunnistama, et mitmekülgne harmooniline keha arendamine noorsoo juures ju neist riistadest ära ei ripu, ega igavesti nendega seotud ei tohi olla. Iga võimlemisõpetaja peaks Rootsi süsteemi tõsiselt võtma ja temaga tutvunemine peaks igal võimlemisõpetajal möödapääsemata kohuseks saama“. Nii ütleb prof. Schmidt.

Prof. Spitzzi peab neid õpetajaid halbadeks võimlemisõpetajateks, kes riistadel võimlemiseks, nagu see Saksamaal tarvitusel on, aega raiskavad, ilma et nad isegi teaks, mis kasu lapsed sellest saavad. Ta leiab, et Saksa võimlemisõpetajad on liig väikese ettevalmistusega, nii et nende kätte ei tuleks lapse kehalise arenemise eest hoolitsemist, nende praeguste teadmistega, mitte usaldada. Edasi leiab prof. Spitzzi, et Saksa võimlemisõpetajad juba sellepärast Rootsi süsteemiga hakkama ei saa, et neil just teoreetilised teadmised liig puudulikud on. Eestkätt tuleks võimlemisõpetajate ettevalmistuse eest hoolitseda, siis oleks paranemist võimlemise alal loota. Ta ütleb: „Kõige soovitamane eesmärk, mille poole peaks püüdma, on see, et õpetajad, esimeses joonis võimlemisõpetajad kasvava keha anatoomiat ja füsioloogiat hästi tunnevad — muidugi suurendab see õpetajate ettevalmistamise töid märksa. Senniks on aga kõik hästi mõeldud nõuanded ja teaduslikud seletused niisama ka ministeeriumi eeskirjad õhulossid, ilma reaalse aluseta“.

Edasi ütleb ta: „Oleks iseenesestki mõista ebaõige vana Saksa võimlemist, mis nii lähedalt ühte kasvanud rahva hingega, Rootsi võimlemise läbi välja tõrjuda. Aga on ometi tõsine tarvidus olnud Rootsi süsteemist täiendust võtta ja on seda ka tehtud, muidugi väljaarvatud mõned üksikud ringid, kes selle vastu. Turniseltsides ja täiskasvanutele üldse pole Rootsi süsteem vast mitte nii suure tähtsusega, kuid just pedagoogilisele koolivõimlemisele on peensusteni

väljatöötatud kehaharjutused Rootsi süsteemis suure tähtsusega“.

Prof. Spitz'i ei pea ka õigeks seda korraldust, kuidas 10. minutiline võimlemine Saksa koolides sisse viidud on. Ta leiab, et see lastelt vahetunni ja puhkuseaja röövib, ning tähendab: „Seal on aga Rootsi võimlemisõpetajate korraldused hoopis teises vaimus tehtud. Siin teeb õpetaja lastega õpetuse asemel kehalisi harjutusi, kui ta vaimlist väsimust laste juures märkab. Saksamaal aga peavad õpilased vahetundidel puhkuse asemel võimlema. See võtab lastelt tarvilise puhkuseaja, ühtlasi ka huvi ja armastuse võimlemise vastu, ning väsitab neid järgneva tunniks. Nii siis, mitte kärpida vahetunde, vaid lisandust tuua õppetundi võimlemise näol. Meie rahvakoolides, (s. o. Saksa) kus lapsed väiksemad, laseks see korraldus end hästi läbi viia, kui meil õpetajad tarviliselt ettevalmistatud oleksid, ja nad selle väikese vaeva endale võtta tahaks, mis tingimata ka sünniks, kui selleks ülemalt poolt tarvilist survet avaldatakse“.

Dr. Verner, kes pikemalt Rootsis võimlemise tundmaõppimiseks viibis, leiab, et Rootsi võimlemissüsteem, tema käsitlemine kui ka võimlemissaalid Saksa omadest ette on ja tuleb otsusele, et sakslased palju võidaksid, kui nad omas süsteemis oleva materjaali Rootsi süsteemi põhimõttel süstematiseeriks ja ühes sellega ka võimlemisõpetajatelt suuremaid teoreetilisi teadmisi nõuaksid.

Nii räägivad Saksa tähtsamad mehed kehalise kasvatuse alal ja nende poolehoidjate arv suureneb päev-päevalt. Ainult valitsus on kangekaelselt oma rahvuslise võimlemissüsteemi küljes, ega taha selles mingit suuremat muudatust ette võtta. Kõigist valitsuse poolt tehtud

uueendustest hoolimata ei saa võimlemise käsitamisega Saksa koolides rahul olla.

Valitsus peaks sellest korra aru saama ja Saksa „turneni“ praegusel kujul koolist kõrvaldama, kus juures ta siiski ikkagi rahvusliseks süsteemiks jääb, sest et teda seltsides suure eduga tarvita-takse. See „turnen“ on ja jääb seltside võimlemissüsteemiks, ta on täiskasva-nute võimlemine, mitte aga pedagoogi-line koolivõimlemine, mis lapse kas-vavat organismi arendama peab. Ühes selle pahega nõuab ka teine pahe, see on võimlemisõpetajate puudulik etteval-mistus, parandamist. Viimasel ajal on ju sellel alal suuri edusamme tehtud, kursused võiml. õp. ettevalmistuseks on pikendatud 6 kuu pealt 9, ja tulevast aastast koguni 12 kuu peale, kuid pea-puudus jääb ka siin kõrvaldamata, sest võiml. õp. ettevalmistusel pannakse liig suurt rõhku treenerimisele, ja kõik-sugu hiilgenumbrite äraõppimisele ja raisatakse selle peale hulk aega, mis veel lubatav oleks, kui aga teoreetiline külg selle all ei kannataks. Viimane on aga selle tõttu puudulik. Ei või sugugi öelda, et ainult see võiml. õpetaja eeskujulik võib olla, kes lõpetamisel 12,4 sek. jooksul 100 m. maha jookseb, või teatava numbriga kangil hakkama saab, nagu seda ministrium ringkirjad nõuavad. Siin on igatahes asjaga valest otsast peale hakatud. Loodame aga, et see hea püüd, mis üksikute juures Saksa võimlemise parandamiseks olemas on, ka valitsuse poolt lähemas tulevikus poolehoidu leiab.

Meie aga võime aina tervitada I. üleriiklikul võiml. õp. kongressil vastu-võetud otsust, mille põhjal võimlemine Eestis tuleks rajada Rootsi süsteemi põhimõttel. (Lõpp.)

Kooli laulmise raamatute ülevaade.

W. Tammann.

(Järg.)

Hra Ruut'i kooli laulude kogu II heftis on 16 kahehäälsel laulu: 3 neist hra Ruut'i enese loodud, teised jällegi võõrsilt laenatud. Autori seletuse järele tuleb tema raamatukese II jagu läbi võtta noodiõpetuse põhjal. Selles mõt-

tes on siis ka laulud järjestatud nõnda, et enne esinevad lihtsamad noodipik-kused, täis-, pool- ja veerandnoodid ja pausid, siis $\frac{3}{4}$ takt, vibu, võti, $\frac{1}{8}$ noo-did ja pausid, talaga ühendus, punkt noodi kõrval, poolelöögiline alustus, $\frac{3}{8}$

ja $\frac{6}{8}$ takt, häälte paisutamine ja kahan-damine, $\frac{1}{16}$ noodid, staccato, markaato ja trioolid.

Hr. Ruut'i laulude kogu III jaos on kolme ja neljahäälsed laulud ja laulud segakoorile, nimelt 3-häälsed laule 8, ja segakoori laule ka 8. Laulud on järjestatud järgmise kava järele: pausita lihtlaulud, pausiga, liikuvamate käiku-dega, kromaatika, sünkoobid, ilustused, iseäralised taktiliigid, siis: solo ja tutti, stakato, meestekoor, segakoor, haruldased noodivõtmed, figuratsioon, imitatsioon, fugaato, solo koori saatel. Igas järgmises laulus esineb mingisugune nimetatud uus iseäraldus. Hra Ruut'i esialgse plaani järele pidi iga laulu-kogu jagu viies andes ilmuma. Kas pole teised anded senni ilmunud, või pole mul korda läinud neid kätte saada, aga nõnda iga jao I ande järele ei saa ülevaadet ega pole võimalik otsustada, kui kohane terve kogu meie koolidele oleks saanud. Esimesed anded jätavad ainult konspekti mulje, tundub et näi-teid rohkem vaja, kui ühes eksemplaa-ris, nagu see hra Ruut'i kogudes ole-mas. Ka oleks kindlasti pidanud roh-kem Eesti rahvuslikust muusikast näiteid pakutama, kui seda hra Ruut on lei-nud. Hra Ruut on välja andnud eri-heftina ka seletuse lauluõpetaja oma koolilaulude kogu juure, kus ta nii mõnegi kasuliku seletava märkuse teeb ja meetoodilisi näpunäiteid pakub. Järg-mine hra Ruut'i kogule ilmutamise aja poolest on minu poolt 1912 aastal esi-mest korda ilmunud «*Kooli laulmise raamat*»; temast kõnelda aga ei ole minu ülesanne.

Vähe hiljem, 1913 a. ilmus hra J. El-keni poolt kokkusaatud laulude kogu «*Koolilaste laulud kahele ja kolmele hää-lele*». Autori määramist mööda on see kogu M. Kampmanni lugemisraamatu kõrval tarvitamiseks soovitatud. Selle raamatu algul on lühike noodiõpetus ja hääleharjutused, mis 19 lehekülge oma alla võtavad. Sellele järgnevad 17 vaimu-likku laulu, 25 kodu- ja isamaa laulu, 13 hommiku- ja õhtulaulu, 21 aasta-aegade laulu, 31 mitmesugust laulu ja 17 venekeelset laulu, ühtekokku 125 numbrit. Laulude väljavalikul on autor talitanud järgmiselt: Eesti rahvaviise

tarvitanud 39 korda, millest aga muist uuemad ja mitte pärisehtsaks Eesti rah-vusliseks viisiks lugeda ei või, 22 laulu on autor ise kõlastanud, peaaesjalikult rahvaviise, 19 laulu on Eesti heliloojate loodud, muu hulgas esineb siin ka juba M. Saar, A. Kapp ja A. Läte igaüks kahe lauluga. Laulusõnade suhtes on see raamat juba kaunis huvitav, ehk küll päris ehtsaid laste laule siiski üsna vähe leida on. Laulude sõnadeks on: 13 korda rahvalaule, 6 korda Koidula, Piirikivi ja Kuhlbari salmikuid jne. Kui Elkeni koolilaste laulude sõnadega enam vähem leppida võib, jätab soovida mu-sikaalne külg nii laulude väljavaliku kui ka nende kõlastuse suhtes, on ko-hati huvitusest ja tihti üksluine ka välja-töötamise poolest.

Üsna kena kogu laule nais- ehk laste-koorile ilmus prl. Miina Hermannilt 1919 aastal. Kogus on 42 kolme- ja nelja-häälsed laulu. Ka päris uusi ja huvita-vaid numbreid leidub vanemate ja tut-tavamate hulgas. Üleüldse on laulude väljavalik järgmiselt läbi viidud: 9 laulu autorilt M. Hermannilt eneselt, 6 numb-rit Dr. Hermannilt, 3 numbrit Mart Saarelt, 3 A. Lätelt, 2 Juhan Ravikult, 2 M. Lüdigilt, siis Kappelilt, J. Simmilt ja K. Tüرنpult igalt ühelt üks. Üldse on kogus 28 Eesti heliloojate laulu ja 14 võõrsilt võetud, laenu on aga tehtud sääljures 4 korda vennasrahvalt soom-lastelt, järelejäänud 10 laulu on ka suu-relt osalt I järgu heliloojate tööd, nii et kogu üsna tõsiselt võtta võib. Laulud kogus pole aga enamasti mitte kõige kergemad laulda ja võib nende kal-lale asuda üsna korrapärase kooriga. Selle pääle vaatamata, et prl. Hermanni kogul tüse rahvalaulu põhiheli puudub, võib teda julgesti soovitada, kust hulk tä-nulikke koorinumbreid välja võib valida.

Päris huvitava koguga esines alles hiljuti, vähem kui aasta tagasi, meie lugupeetud helilooja Artur Kapp. Tema kogu päälkirjaks on ka „*Koolilaste lau-lud*“, komponeeritud septembri kuul 1920. Kogu sisaldab 16 numbrit kolmehäälsed laule, paaris kohas tuleb ka neljas hää-l tarvitusele. Laulud on modernilt loodud, huvitavad nii kõlastuse, rütmika, kui ka tujutabava laadi suhtes, mõned sääljures veel kaunis kerged ja lihtsad, nii

et see kogu ühegi lauluõpetaja laualt puududa ei tohiks, selle päale vaatamata, et ka siin enam modernmuusikale kui Eesti rahvalaulule tugetakse. Ka laulude sõnad on helilooja püüdnud lastekohased välja valida ja täidab ka kogu selle poolest kenakesti nõudmisi.

Muusika teoreetilisi kirjatöid on meil laulukogude kõrval ka ikka vahetevahel ilmunud. Nendest kõige vanem oli Erlmanni kokku seatud, mis ilmus aasta 50 eest ja nüüd muidugi ammugi otsas on. Siis ilmus Dr. Hermanni sulest noodi- ja kokkukõla õpetus, mis omal ajal teatud määral asjaarmastajate ja õpetajate nõudmisi kuidagi viisi täitis.

Viimasel ajal on Dr. Hermanni raamatule lisaks ilmunud A. Kasemetsa poolt „*Muusika algõpetus*“, mille järele nõudmine nõnda elav oli, et ta varsti välja müüdi. Kasemetsa raamatut võib ka keskkoolides teoreetilise külje kordamisel kasuga tarvitada. Harmoonia õperaamatutest on *Rimski-Korsakovi õperaamatud* 2-hes jaos tõlgitud ja trükitist ilmunud. Kui hää ja otstarbekohane tõlge, ei saa ma kahjuks mitte ütelda, sest pole mahti saanud neid lähemalt

läbi vaadata. Soolo lauljatele ilmus aasta eest mitte päris huvituseta Dr. A. Maltsevi *healeseadmise õpetus*, mis hra Kasemetsa poolt üsna korrektselt eestistatud. Kõige viimasel ajal ilmusid hra J. Siimeri sulest „*Muusika ajaloo põhi-jooned*“, mida ammugi juba lauluõpetajatele tarvis oleks läinud, et vähegi ülevaadet omada muusika ajaloolisest arenemisest ja oma muusikalisele maitsele toetuspunkte leida. Päale ülevaadete vanaaja, keskaja, uue aja, romantismi, neoromantismi ja uuema aja kohta on hra Siimer lühikese ülevaate teinud ka meie Eesti helikunsti arenemise ja muusikameeste kohta, mis iga lauluõpetaja kindlasti peaks teadma. Lisana on toodud raamatulõpul seletus muusikavormidest,

Meil on ilmunud nii mõndagi üsna hääd ja huvitavat keskpärase kõrval muusika alal. Loodan, et meie edespidine muusikaline arenemine ja ka kirjandus nii üldine kui koolikirjandus sünniks tugevama vahvuslise tähe all. Selleks tahtmist ja jõudu meie heliloojatele kui ka koolimeestele laulmise ja muusika alal. (Lõpp.)

Kehaline kasvatus aastaaja seisukohalt.

A. Kalamees.

Läinud aastal, „Kasvatuses“ № 4, märkisin ma mõned jooned uuemaist mõttest kehalse kasvatusel alal. Peame tunnistama, et meie kooli kehalse kasvatus tõesti väga kitsal ja vananenud alusel seisab. Vananenud, mõtlen ma mitte ses mõttes, et tuua sellesse, jumal teab, missuguseid uusi üksikuid süsteeme, vaid ses mõttes, kuidas meie praeguseid olemasolevaid kehalse kasvatusel tegevuspiirkondi tarvitame. Meie olme koolis tarvitatud senni ainult võimlemist, kuid meile on avatud laiad piirkonnad kehalse kasvatusel alal, olme aga jätnud need tarvitamata. Kehalse kasvatus ei seisa ainult võimlemises, vaid iga sportharu arendamises ja praktilises käsitamises. Sellest seisukohast peame ka nüüd uuemal ajal välja minema.

Kokkuvõttes ütleksin ma ülalnimetatud № mõtete kohta järgmist: füsioloogiline põhimõte kehalse kasvatusel nõuab järgmiste kehalse omaduste arendamist: 1) sisemiste organide teguvõimsust, 2) lihaskõudu, 3) vastupidavust, 4) kiirust ja 5) osavust. Need punktid maksavad iga kohta, intensiivsuse mõttes, aga eriliselt noorsoo ja täiskasvanute kohta. Viimasega tahaksin ma öelda: noorsoole on ühed põhimõtted varem tähtsad kui teised, ühed tulevad varemalt käsitusel kui teised. Sarnased oleksid punktid 1, 4, 5. Punktide 2 ja 3 täidesaatmine tuleb vanemaks saades järkjärgult tarvitusele. Kuid siiski ei pea neid ka alguses täiesti unustama.

Lihastöö on see, mis meie keha peale mõjub. Kuivõrd intensiivselt meie lihastöö

tega töötame, sellest oleneb ka mõju kogu keha ja lihaste enese peale. Samuti oleneb sellest ka mõju keha sisemistele organidele. Sisemised organid on need, millele meie tähelepanu juba noores eas peame juhtima. Et lihaste töö kogu keha tegevuse oma võimu alla võtab, siis peame lihastele järgmisi harjutusi andma: 1) venitus-, 2) kiirejõulisi-, 3) vastupaneku- (jõu, lihasmassi ehk lühendusharjutusi) ja 4) lõdvestamisharjutusi. Need on jällegi omakorda suhteliselt noorsoo kohta tähtsad, mõned varem, mõned hiljem kasvuaas. Kuid igal ajal peab siiski olema vaheldus harjutustes ja nende käsituses.

Sportline tegevus on üldiselt lai ja mitmekesine. Temas on palju alasid, millistes mitmed ülalnimetatud füsioloogilistest põhimõtetest sees on. Koolis on meil tarvis neid ülalnimetatud põhimõtteid, sest nad on tähtsad tegurid lapse üldises arenemises ja kasvatuses; sportlikes alades on nad aga olemas, *järgelikult peame spordi tema kõige laiemas ulatuses kooli kasvatuses kavva sissevõtma*. Uuema aja kasvatuselõu nõuab ju, et last ja tema meeli peame kasvatama tema enese läbi, tema enese keha läbi; sellest ka see uuema aja töökooli vool, mis põhjeneb lapse isiklikul praktilisel tegevusel. Kuis võime ometi sporti siis, kui *otsekohest praktilist*, tegevust välja jätta. Enne paneme lapse keha tööse ja sellekaudu saavutame meelte arenemise.

Nüüd praktilise külje juure. Eestis vahelduvad aastaajad. Neid tarvis koolis otstarbekohaselt ära kasutada. Sügisel, mil lapsed kooli tulevad, on maa veel paljas. Siin tarvis võtta aastaajakohane sportline tegevus tarvitusele. Peaks käsitama pallimänge: jalgpalli,

volleyd, korvpalli jne., väiksepallimänge — millest laialdane väljavalik, — kergejõustikku — jooksud, visked, hüpped jne., ujumist — kui veel võimalik väljas, sest ujumisbasseine meil pole; pikemaid jookse väljas metsas, laste vanuse kohaselt jne. Lume ja külma tulekuga vähenevad need võimalused ja tegevus koondub rohkem saali. Kuid ärgu hoitagu ka lapsi suure kartusega jaheda õhu ja lume eest, — õhk ja lumi ainult karastavad nende organismi. Talvel tuleb rohkem võimlemine esiplaanile. Kuid ühtlasi ei tohi ka talisporti — suusatamist, uisutamist — unustada. Kevadel võiks üleminna suvisele sportalale, harjutades võimaluse piires ka ujumist.

Nii vaheldub tegevus, noore kasvava lapse keha saab mitmekesisest tööd ja seda ongi tarvis. Ühetooniline töö suretab üksikuid kehaosi, mitmekesisest aga arenevad kõik. Lapse keha peab igatepidi arenema, sellepärast nõuame talle mitmekesisest tööd. Töötab keha mitmekesiselt, arenevad ka meelegaorganid, samuti areneb ka närvide mitmekesine koordineatsioon; ainult peab lihtsalt raskemale üle minema, mille eest juba õpetaja poolt üksikasjaliselt kokkuseatud tunnikava hoolitsegu.

Siit näeme, et kooli kehalise kasvatuskava peab ka aastaajaga arvesse võtma. Ei tee meie seda, muutub ta jälle ühekülgseks. Peab võimalust mööda rohkem laskma lastel värskes õhus kehalist tööd teha — see on tähtis nõue.

Ei aita ka kava siin midagi, kui õpetaja ise asjatundja pole. Sellepärast peab õpetaja iseennast kritiseerivalt riivama, milles ta nõrk, mida peab juure õppima, täiendama. Sel kombel saame edasi, kui kõiki asjaolusid silmas peame ja võimalust mööda arendada katsume.

Organisatsioonide teated.

Võru õpetajate ühingu peakoosolek, mis 6. aprillil õpetajate seminaari ruumidesse oli kutsutud, oli seekord õige suurearvuline: 80 liikmest oli koos 27. Peakoosoleku kokkukutsumise põhju-

seks oli asjaolu, et eelmisel peakoosolekul valitud uus juhatus ei tulnud vana juhatuses käest asjaajamist üle võtma. Vana juhatus palus koosolekul seisukohta võtta niisuguse teguviisi kohta

ja, kui tarvis, uuesti juhatuse liikmed valida.

Asja harutusel tuli ilmsiks, et uued juhatuse liikmed ei saanud välistel põhjustel asjaajamist vana juhatuse käest üle võtma tulla; kuna kvoorumi jaoks oleks pidanud vähemalt 3 liiget koos olema, tuli harilikult kokku ikka 2 liiget. — Otsustatakse uued juhatuse liikmed valida. Hääletamisel lähevad uude juhatuste ühel häälel läbi: E. Muuga, Koemets, Sirk Karl, Aug. Peterson, Tapfer, kandidaatideks prl. Sillaots ja Jak. Teder.

Koosolekul tuli kõne alla ka suvine õpetajate ekskursion. Avaldati arvamist, et võiks olla kaks marsruuti: Põhja rannikule ja läbi Läänemaa Saaremaale ja sealt läbi Pärnu tagasi. Et minevasel suvel Põhja rannikul juba käidi, siis arvati, et käesoleval aastal tuleks Saaremaal ära käia. Tagasi sealt võiks ka liivlaste kaudu läbi Kuramaa ja Riia sõita, ehk, kui see väga kulukaks läheb, siis lihtsalt läbi Riia. Üuele juhatusele tehti ülesandeks ekskursionii jaoks eeltöid tegema hakata.

Koosolekule oli ilmunud end. ühingu liige Jaan Vahtra, kes vana juhatuse käest järele päris, miks ta on ühingu liikmete nimekirjast maha kustutatud; tema arusaamise järele on juhatuse seda mõtete lahkumiseku pärast juhatuse ja tema, Vahtra, vahel teinud, mis aga juriidiliselt õige ei ole.

Nagu juhatuse seletusest selgus, ei ole Vahtra 1922 a. II. poole ja 1923 a. mõlema poole liikmeraha ära maksnud. Et ta kassapidaja palvete peale — liikmeraha ära maksta — alati kategooriliselt on seletanud, et ta üldse Õpetajate Liidu liige olla ei taha, sest Liit ei jõua küllalt omi liikmeid kaitsta, nagu see ilmsiks tuli Järvamaa Liidu piirkonnas, et ta ei ole ka Võru Ühinguga rahul, sest Ühing ei ole jõudnud midagi ära teha; et juhtumisel, kui temal mõni konflikt ehk tulebki lahendada, kus Ühing ehk Liit temale, Vahtrale, võiks toetust pakkuda, siis oskab ta ju ise, ilma välise toetu-

setagi, enda eest seista, — siis otsustas juhatuse 2. detsembril 1923 a. õpetajat Vahtrat väljaspool ühingut olejaks lugeda ja ta liikmete nimekirjast maha kustutada, nagu see kodukorras on ette nähtud.

Kui käesoleva aasta märtsi kuul oli vahejuhtumine seminaaris õp. Vahtra ja direktor Käisi vahel, siis pööras Vahtra kõigeesite asja lahendamise palvega haridusministeeriumi poole ja alles pärast seda Ühingu juhatuse poole. Juhatuse on temale vastanud kirjalikult, et ta, Vahtra, enam Ühingu liige ei ole, mis pärast Ühingu juhatuse midagi tema kasuks teha ei saa. Ühtlasi tuletati kirjas Vahtrale meele, et ta ennemini alati on toonitanud ühingute ja Liidu mittetarvilikkust, miks ta siis nüüd ühingu poole pöörab. Sellest on õpet. Vahtra nii aru saanud, et ühingu juhatuse on teda mõtete lahkumiseku pärast ühingust välja heitnud.

Koosolek oli arvamisel, et vana juhatuse täiesti on õigesti põhikirjaga kokkukõlas talitanud, kui ta õp. Vahtra vahekohtu nõudmise tagasi lükkas. Esile kerkib aga küsimus, kas Vahtra edaspidi võib Ühingu liikmeks jääda, kui ta omad kohustused Ühingu vastu täidab. Häälteenamusega otsustatakse, et Vahtra võib Ühingu liikmeks edasi jääda, kuigi vana juhatuse selle otsuse vastu protesteerib, sest niisugust õp. Vahtra teguviisi loeb ta Ühingu haavamiseks — niikaua, kui ei ole Ühingut õpetajale vaja, ei tunnista üldse Ühingut, kui kutseorganisatsiooni, vajab aga õpetaja kaitset, siis tullakse küll Ühingu palvele.

Pärast seda palub õp. Vahtra ära kuulata tema kaebust ühingu liikme J. Käisi peale, mis temale häälteenamusega ka lubatakse. Kaebustesse ette toodud faktid on needsamad, mis Võrus ilmuvas ajalehes „Kodukäija“ kord ju olid ära trükitud.

Kaebust ära kuulates otsustatakse asja lahendamine uue juhatuse kätte anda.

—Kr.—

Kroonika.

IV. üleriikline matemaatika-, füüsika- ja kosmograafia-õpetajate kongress peetakse 22., 23. ja 24. aprillil s. a., Tartus, Hugo Treffneri gümnaasiumi ruumides, Rüütli tän., järgmise tööka- vaga:

Esimene päev — 22. aprillil.

K. 10—11: Kongressi avamine; juhatuse, sekretariaadi ja komisjonide valimine; kava, töökorralduse ja kodu- korra kinnitamine.

K. 11—1: *Jul. Grünthal* — Uuemad voolud matemaatika õpetamisel. *V. Erlemann* — Füüsika üldhariduslise keskkooli õppeainena (arenemine, siht ja meetod, praegune seisukord).

K. 4—8: *Dir. P. Blossfeld* — Verlangt das moderne Programm der Mathematik eine Mehrbelastung der Schüler? *J. Nuut* — Geomeetria üldhariduslise õppeainena koolis. *Jul. Grünthal* — Keskkooli matemaatika õpperaamatud. *V. Masing* — Soojus (keskkooli kava, meetodilised märkused, demonstratsioonid). *V. Erlemann* — Heli; valgus (keskkooli kava, meetodilised märkused, demonstratsioonid).

Teine päev — 23. aprillil.

K. 9—1: Prof. *G. Rägo* — Tartu ülikooli matem. instituut ja tema ülesanded kooliõpetajate ettevalmistamise alal. Prof. *G. Rägo* — Projektsiooni- aparaadi tarvitamine matemaatika õpetamise elustamisel. *A. Toim* — Induktiivse meetodi tarvitamine matemaatikas. *J. Kuusik* — Füüsika algkoolis (kava, meetodilised märkused, demonstratsioonid). *E. Kilkson* — Elektri ja magnetismi õpetus keskkoolis ühes demonstratsioonidega.

K. 3—8: Prof. *J. Sarv* — Kindla keha definitsioon geomeetrias. *J. Kuulberg* ja *Chr. Brüller* — Algkooli matemaatika õppekavad. ** — Algkooli matemaatika õpperaamatud. *O. Sulla* — Füüsika praktilised tööd keskkoolis (referaat demonstratsioonidega). *J. Mielberg* — Наблюдения, произведенные референтом в Тарту над силою тяжести с целью проверки гипотезы об атомном строении эфира, и результаты этих наблюдений. *V. Erlemann* —

Sissejuhatus galvanismi (referaat demonstratsioonidega).

Kolmas päev — 24. aprillil.

K. 9—1: Prof. *D. Rootsmann* — Astro- noomia kui teadus ja õppeaine. Dr. *E. Öpik* — Tähtede evolutsioon. Haridusministri abi *F. V. Mikkelsaar* — Kooli lõpetajate teadmiste ja oskuse hindamise viisidest. *V. Päss* — 1923 a. kontrolltööde resultaadid. Dir. *J. Lang* — Keskkooli füüsika õppeplaan ja õppe- kava (Tartu füüsika-õpetajate ettepanekud). Eelmistel referaatidel pooleli jää- nud läbirääkimiste jätkamine.

K. 3—5: *O. Perli* — Soovitavad muudatused matemaatika oskussõnades. *Chr. Brüller* — Mida võiksid matemaatika-õpetajad üleriiklisel näitusel Tal- linnas välja panna? *J. Hansen* — Prak- tische Schülerübungen aus d. Wärme- lehre mit Demonstrationen.

K. 5—8: Resolutsioonide ettekand- mine ja sanktsioneerimine.

Kongressi kestel korraldatakse refe- rentide poolt vastavate füüsika-õppeva- hendite näitus.

Kongressist kutsutakse osa võtma Vabariigi koolide ja ülikooli õpetajaid ja haridustegelasi.

Neid kongressile sõitjaid, kel puudub korter, palutakse võimalikult aegsasti sellest teatada kongressi korraldavale toimkonnale aadressil: Tartu, Hugo Treffneri gümnaasium. Ühiskorteri soo- vijaid palutakse voodipesu kaasa võtta.

Kongressi korraldav toimkond.

Geograafia-õpetajate päeva kavas 23. aprillil s. a. Tartus, Õpetajate seltsi ruumes, Jaani tän. 14, on järgmised ette- kanded:

1. E. Markus — Geograafiline maastik.
2. J. Rumma — Geograafia kasva- tusline väärtus.
3. J. Rumma ja A. Parts — Ainete koondusprintsipid.
4. J. Kents, D. Koppel ja J. Tauts — Keskkooli praegused geograafia õppe- kavad.
5. E. Markus — Geograafia välis- maade keskkoolides.

6. S. Sütt, J. Rumma, J. Kents ja E. Markus — Geograafia õppekavade printsiibid.

Oma seisukohaga esineb loodetavasti ka haridusministeerium.

Päevast võivad osa võtta kõik haridustegelased. Hääleõigus on kesk- ja algkoolide õpetajail, kellel tuleb varustuda vastavate tunnistustega. Päeva algus kell 10 homm. Lähemaid teateid annavad E. Markus Tartus (õpetajate selts) ja J. Kents Tallinnas (õpetajate seminar).

Korraldav toimikond.

*

Algkooli õppekavade

revideerimisele on asunud Tallinna Õp. Selts. Muuseas kogub Selts koolide pedagoogika-nõukogudelt seisukohti iga õppeaine jaoks tarvismineva tundide arvu kohta, millega õppekavade ümberseadmisel tuleks arvestada.

Kirjad toimetusele.

Väga austatud „Kasvatuse“ toimetus!

Palun alljärgnevatele ridadele teie auväärt kuukirjas lahkesti ruumi lubada.

„Kasvatuses“ nr. 3 s. a. toob keegi „re“ Valgamaa õpetajate päeva kirjelduse, millesse on sattunud eksitavad vead. Nii on öeldud, et mina oma referaadis olevat tähendanud: „... iseäranis hääs seisukorras olla maa algkoolides võimlemine, sest õpetajad oskavad väga hästi korraldada pinkide vahel mängu j. n. e.“

Siin on minu mõtted ebaõigelt edasi antud.

Minu väited võimlemise kohta olid sihitud just sellele, et näidata, kui puudulikult meil maa koolides võimlemist õpetatakse: puuduvad ruumid, puuduvad võimlemisriistad, puudub ka õpetajatel tarvilik ettevalmistus võimlemisealal. Liig palju tehakse reaharjutusi; võimlemistundidel tundub tihti kasarmu õhku, kus kõlavad komandod: „ühte ritta — üks, kaks; kahte ritta — üks kaks!“ Võimlemistunnid vahetatakse tihti teiste tundide vastu ümber j. n. e. Aga kus õpetajal ei puudu eriline ettevalmistus võimlemise alal, seal osatakse ka kitsas ruumis — pinkide vahel

Bülleteen E. Õp. Liidu tegevusega tutvustamiseks

on Liidu informatsioonitoimikonna poolt jaanuari ja veebruari kuu kohta kokku seatud ja ühinguile laiali saadetud. Temaga kaasas on pikem üleskutse ja juhtnöörid E. Õp. Liidu sekretäärilt J. Rummo'lt õpetajas- ja seltskonna, kooli ja kodu vahelise informatsiooni korraldamiseks.

*

Võimlemisõpetajate kongress,

mis Tallinnas, 24. ja 25. aprillil pidi peetama, on määramata aja peale edasi lükatud ettetulnud takistuste tõttu.

*

Riigi haridusnõunikuks

kinnitas Valitsus haridusministeeriumi ettepanekul F. Jürgensoni, sennise Lääne-Nigula kirikuõpetaja.

— väga ilusaid harjutusi teha, nagu mitmesugused mängud j. n. e.

Nii umbes olid minu väited võimlemise kohta maa koolides.

Edasi. Nõrkade õpilaste protsendi arv ette tuues olla ma ütelnud, et 30 % ei olla palju. Nagu mäletan, ütlesin ma selge sõnaga: „Küsimuse, kas see prantsent suur või väike on, jätan täiesti lahtiseks.“ Tähendasin ainult juurde, et Vene ajal 25 % nõrku noormaalseks loeti (millest vist ka „re“ kohe ruttab järeldama, et „Vene ajal ei tohtinud üle 25 % nõrku olla.“) Kuid tegelikult tuli Vene ajal mõnikord ette, et üldine nõrkade arv tõusis kunni 75 %. Kuna aga meil üldine nõrkade protsent 32 oli, siis näeme, et ka selles asjas lugu muutunud on; endise ajaga võrreldes ei ole see, muidugi, suur.

Kirjas on ka veel teisigi vääratusi, nagu „ühikülgne töötamine papp-töös“, „ainukeseks hääks nähtuseks olla meesõpetajate ülekaal“, „erilist edu olla märgata ema- ja võõrais keelis“ j. n. e. Kuid ajakirja ruumi kokku hoides jätan need väiksemad vääratused seekord õiendamata.

Koolinõunik **A. Kõiv.**

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

Esperanto alalt.

Eestimaa Esperanto Liidu aastapeakoosolek

peetakse tänavu Narvas, sealsete esperantistide kutsel, 21. ja 22. aprillil. Harutusele tuleb muuseas saadiku läkitamise küsimus Viini üleilmlisele Esperanto kongressile (augustikuus s. a.), praegu Liidu poolt väljaantava ajakirja küsimus, Esperanto eksamite küsimus, „literatuurkapitaal“ jsm. „E. S. E.“

Jaapani Rahvasteliidu Selts

on Eesti Esperanto Liidule teatanud, et ta nõus oleks Eestilt saama teateid maa ja elanikkude kohta. Kirjavahetuskeelena tarvitab Selts Esperantot. Seltsi korraldusel on praegu Tokios Esperanto kursusi käimas, millest umbes 50 isikut osa võtab. Seltsi aadress on: The League of Nations Association of Japan: The Kyōchōkai Building, Shiba Park-Tokyo, Japan. „E. S. E.“

Karskusliikumine ja Esperanto.

Soome suurloosh „I. O. G. T.“ (International Ordev of Goodtemplers) avaldas omal viimasel üldkoosolekul suurt poolehoidu Esperanto vastu, soovitades ühemeelselt kogu ilma „I. O. G. T.“ liikmeile Esperantot õppida ja seda keelt tarvitada omavahelises kirjavahetuses ning üleilmlistel kongressidel.

„E. S. E.“

X rahvusvaheliste Lillemängude

luulevõistlused peetakse tänavu juunikuus Vichis, Kataluunia Esperanto-Liidu aastakoosoleku juures. Konkursidel on kümnekond teemeluule- ja proosateoste Esperanto keeles, välja kuulutatud. Auhindu jagatakse õige rikkalikke. Auhinnamõistjaks on muude seas tuntud luuletaja esperantist Julio Baghy (rahvuse poolest ungarlane), Esperanto Akadeemia esimees ülik. professor Th. Cart j. t.

Võistlustööd tulevad saata kuni 15. aprillini sekretäärile I. Grau Casas, Claris 72 Barcelona. „E. S. E.“

Brasiilia parlament

on „Esp. Triumfonta“ teatel vastu võtnud seaduse, milles ka paragrahv leidub, mille põhjal õpetaja ametiastme määramisel ka Esperanto tunde õpetaja teenistusajana arvesse võetakse.

„E. S. E.“

Esperanto ja kaubandus.

Leipzigis ärapeetud kevadmessel (ta lõppes 8. märtsil), oli m. s. ka Esperanto osakond korraldatud. Messe juures oli avatud rahvusvaheline esperantistide-ärimeeste kohtamispaik, Leipzig-Johannisplatz 3, I. Messe büroo tarvitab ametlikult Esperantot.

„E. S. E.“

Eesti Esperanto kirjanduses.

Varem ilmunud teatele, et Tallinna esperantite rühm töötab esperantokeelse Eesti antoloogia kallal, tuleks veel juure lisada, et juba ennem on ilmunud siin ja seal üksikuid tõlkeid Eesti keelest Esperantosse, näiteks, 15 aasta eest J. A. Rahamäelt — üks novelett Tuglastest ja katkend E. Petersonist.

Toome siin nimestiku viimastel aastatel ilmunud tõlkeist: *Muinasjutt* „Loomine“ Esp. Triumfonta's Nr. 1, *Alb. Kivikaselt* „Literatura Mondo's“ Nr. 3, „Muna“ ja Nr. 7 — „Korjus“, — „Esp. Tr.“ Nr. 84 „Ema“, Nr. 119 — „See oled sa ise“, — „Revuo's“, „Piimluik“ ja „Lendavad sead“; *Fr. Tuglaselt* „L. Mondos“ Nr. 4, „Kangastus“, Esp. Triumf.“ Nr. 171 „Asunik“; *Marie Underilt* „Lit. Mondos“ Nr. 2, 7 ja 8 — „Õised tänavad“, „Surelik“ ja „Õhtu“; *H. Visnapuult* „Lit. Mondos“ Nr. 11, „Kuld kollane laul“ ja „Manitsus alandlikkusele“. Tõlked on tehtud n. Helmi ja Hilda Dresen'ite, Henrik Seppiku ja teiste poolt.

Olgu tähendatud, et „Esperanto Triumfonta's“ sagedasti Eestimaa kohta kirjeldusi on ilmunud (näit. P. Ahula'lt „Liivlastest“ kahe aasta eest, Eesti näitusest Tallinnas jne.). „Esperanta Finnlando“, Soome Esperanto piltajakiri, on jällegi avaldanud pikema pildistatud kirjelduse Tallinna linna ajaloost jne.

„E. S. E.“

